

İnsan Haklarının Ulusal Katkı Beyanlarına (NDC'ler) Dâhil Edilmesi

UYGULAYICI REHBERİ

Uygulayıcılara yönelik bu rehber, Uluslararası Çevre Hukuku Merkezi (CIEL) ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) tarafından, Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığının (BMZ) mali desteği ve Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit'ın (GIZ) teknik desteği ile çalıştay katılımcıları ve diğer ilgili paydaşlara danışılarak hazırlanmıştır.

Kasım 2022

İnsan Haklarının Ulusal Katkı Beyanlarına (NDC'ler) Dâhil Edilmesi

UYGULAYICI REHBERİ

Teşekkür:

Uygulayıcılara yönelik bu rehber, 2019 yılında Kosta Rika'da PreCOP25 çerçevesinde gerçekleştirilen ve Devlet iklim müzakerecilerini, BM kuruluşlarını, sivil toplum kuruluşlarını ve ulusal insan hakları kurumlarını bir araya getiren "*İnsan Haklarının Ulusal İklim Taahhütlerine Dâhil Edilmesi üzerine San José Çalıştayı*"nın sonucunda hazırlanmıştır. Benzer bir çalıştay, bu yılın başlarında Cenevre'de yapılmıştır.

Çalıştay, Uluslararası Çevre Hukuku Merkezi (CIEL), BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi tarafından, Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ), Belçika Federal Sağlık, Gıda Zinciri Güvenliği ve Çevre Kamu Hizmeti, BM Kalkınma Programının (UNDP) ve İsveç Çevre Koruma Ajansının (EPA) ortak Çevre Yönetişimi Programı (EGP) ve Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH desteği ile ortaklaşa düzenlenmiştir.

Bu rehber, CIEL ve OHCHR tarafından BMZ'nin finansal desteği ve GIZ'in teknik desteği ile çalıştay katılımcıları ve diğer ilgili paydaşlara danışılarak uygulayıcılar için hazırlanmıştır.

*Etkiniz AB Programı tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilen bu belge resmî çeviri niteliği taşımamaktadır.
Bu belge CIEL ve OHCHR'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.*

Giriş

İklim değişikliği ekosistemleri, yaban hayatı ve insan haklarını (örn. yaşam, geçim ve sağlık haklarını) tehdit etmektedir. Bugün deniz seviyesinin yükselmesi, buzulların erimesi, yağış düzenindeki değişiklikler ve sıcak hava dalgaları, kuraklık ve şiddetli yağmur gibi aşırı hava olayları da dâhil olmak üzere birçok etki şimdiden görülebilmektedir. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneline (IPCC) göre, "küresel ısınmanın 2°C'ye kıyasla 1,5°C ile sınırlandırılması ekosistemler, insan sağlığı ve refahı üzerindeki zorlu etkileri azaltacaktır.¹ IPCC'nin Altıncı Değerlendirme Raporunun (AR6) ilk bölümünde, "sera gazı emisyonlarında acil, hızlı ve büyük ölçekli azaltımlar yapılmadığı takdirde, ısınmanın 1,5°C ve hatta 2°C ile sınırlandırılmasının mümkün olmayacağı" belirtilmektedir.² İkinci bölümde ise hak temelli yaklaşımların daha meşru ve etkili sonuçlar elde edilmesini sağlayan iklime dirençli kalkınma açısından son derece önemli olduğu vurgulanmıştır.³

2015'te BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin (UNFCCC) 21. Taraflar Konferansında (COP) Paris İklim Anlaşmasının kabul edilmesi, uluslararası iklim politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Paris Anlaşması, uzun yıllar süren müzakerelerin ardından uluslararası hukuk kapsamında bağlayıcı olan ve tüm Taraflar için yükümlülükler içeren ilk küresel anlaşmayı temsil etmektedir. Paris Anlaşması, 'küresel ortalama sıcaklık artışını sanayileşme öncesindeki seviyeye göre 2 °C altında tutmak ve iklim değişikliğinin risk ve etkilerini önemli ölçüde azaltacağını kabul ederek sıcaklık artışını sanayileşme öncesi dönemdeki seviyelerin 1,5 °C üzeri ile sınırlandırma çabasını sürdürme' çağrısında bulunmaktadır.⁴

Paris Anlaşmasının kabul edilmesinden bu yana, sözleşmede yer alan 1,5°C hedefinin, insan sağlığı ve refahının korunması, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma arayışı gibi nihai hedeflerle daha uyumlu olduğu konusunda giderek artan bir fikir birliği ortaya çıkmıştır. Bilimsel kanıtlar, 1,5°C'den fazla bir artış gerçekleşmesi halinde, buz tabakalarının çökmesi, tropikal resiflerin ölümü ve donmuş toprakların erimesi gibi sonuçlara yol açabilecek bazı ekolojik kırılma noktalarının geri döndürülemez bir şekilde geçilebileceğini göstermektedir. İnsan hakları açısından bakıldığında, mevcut ısınma seviyeleri hâlihazırda insan haklarına saygı gösterme, koruma ve insan haklarını yerine getirme yükümlülükleriyle uyumlu değildir. Küresel sıcaklıktaki her artış, insan hakları üzerindeki etkilerini de büyütmektedir. Dolayısıyla devletlerin, ısınmayı mümkün olan en geniş ölçüde sınırlandırması bir insan hakları yükümlülüğüdür. 1,5°C hedefi, hala yetersiz olmakla birlikte, Devletin insan hakları taahhütleriyle daha uyumludur.

Paris Anlaşmasının Tarafları, ısınmayı ve bunun insan hakları üzerindeki etkilerini sınırlandırmak amacıyla, küresel ısınma hedefine ulaşmak için sera gazı (GHG) emisyonlarını azaltmaya yönelik ulusal olarak belirlenmiş beyanlar (NDC'ler) hazırlamalı ve uygulamalıdır. Ulusal katkı beyanları Paris Anlaşmasının temelini oluşturur ve "her ülkenin ulusal emisyonlarını azaltma ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlama çabalarını" somutlaştırır."⁵ Birçok ülke, özellikle de gelişmiş ülkelere kıyasla daha az sera gazı emisyonuna neden olan ancak iklim değişikliğinden daha fazla etkilenen gelişmekte olan ülkeler, ulusal katkı beyanlarında iklim değişikliğine uyum tedbirlerini de tanımlamıştır.

¹ [IPCC, 1,5°C Küresel Isınma: İklim değişikliği tehdidine karşı verilen küresel tepkinin güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların desteklenmesi çerçevesinde, küresel ısınmanın sanayi öncesi seviyelerin 1,5°C üzerine çıkmasının etkileri ve ilgili küresel sera gazı emisyon yolları hakkında IPCC Özel Raporu \(2018\)](#)

² [IPCC, Çalışma Grubu I IPCC'nin Altıncı Değerlendirme Raporuna Fiziksel Bilim Temeli Üzerine Katkı \(2021\).](#)

³ [IPCC, Çalışma Grubu II İklim Değişikliğinin Etkileri Uyum ve Kırılabilirlik Üzerine IPCC Altıncı Değerlendirme Raporuna Katkı \(2022\).](#)

⁴ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Paris Anlaşması (12 Aralık 2015), Madde 2.1.a.

⁵ [UNFCCC, 2021](#)

Paris Anlaşması Tarafları ulusal katkı beyanlarını her beş yılda bir BMİDÇS Sekreteryasına sunacaktır.⁶ Paris'ten önce, 2015 yılında niyet edilen ulusal katkı beyanları (INDC'ler) ilk defa sunulmuştur. Çoğu ülke Paris Anlaşmasını onayladığında niyet edilen ulusal katkı beyanlarını, ilk ulusal katkı beyanı yapmıştır. Paris Anlaşması kapsamında, Ulusal katkı beyanları herhangi bir zamanda hedefleri yükseltmek için güncellenebilir. Anlaşma, 2022'den başlayarak her beş yılda bir periyodik güncelleme yapılmasının beklendiği bir hedef döngüsü oluşturmuştur. Ulusal katkı beyanlarının gözden geçirilmesi ve hedeflerin aşamalı olarak yükseltilmesi, Anlaşmanın küresel ısınma hedefinin altında kalmak için gerekli genel eylem düzeyine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Anlaşmaya Taraf Devletlerin bugüne kadar sunduğu ulusal katkı beyanları ısınmayı 1,5°C'den fazla olmayacak şekilde sınırlandırmak için yeterli değildir ve bu katkı beyanlarının uygulaması daha da geride kalmaktadır.⁷ Dünya, hedefinden oldukça uzak durumdadır. Sonuç olarak, COP26 sonuç bildirgesinde Taraflardan 2022 yılı sonuna kadar Paris Anlaşması sıcaklık hedefine uyum sağlamak üzere ulusal katkı beyanlarındaki 2030 hedeflerini yeniden gözden geçirmeleri ve güçlendirmeleri istenmiştir.⁸

İnsan Hakları ve Paris Anlaşmasının Uygulanması

Paris Anlaşmasının giriş bölümünde Tarafların iklim eylemi gerçekleştirirken "insan haklarına ilişkin kendi yükümlülüklerine saygı göstermeleri, bunları teşvik etmeleri ve dikkate almaları" gerektiği yinelenmekte ve halkın katılımının ve bilgiye erişimin önemi vurgulanmaktadır.⁹ Ayrıca, Paris Anlaşmasının giriş bölümünde yoksulluğun ortadan kaldırılması, gıda güvenliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, işgücünün adil geçişi ve ekosistem bütünlüğünün sağlanması ihtiyacı gibi belirli insan haklarına ve insan haklarıyla ilgili konulara değinilmektedir. Devletlerin ayrıca insan hakları hukuku kapsamında herkesin insan haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve yerine getirme yükümlülükleri vardır. Dolayısıyla, Tarafların iklim değişikliğinin azaltılması, iklim değişikliğine uyum ve kayıp ve zararlar ilgili kanunları, politikaları ve eylemleri insan haklarına saygı göstermeli ve bu hakları geliştirmelidir. Bu, Tarafların eylemlerinin ve eylemsizliklerinin etkilerini de içerir. Bu tür eylemler, sağlıklı bir çevre, yaşam, sağlık, kişisel güvenlik, su ve sanitasyon, barınma ve kalkınma hakları da dâhil olmak üzere insan haklarından yararlanılmasını olumsuz yönde etkilememelidir. İklim anlaşmalarının uygulanmasına, Devletin maddi eşitliği teşvik etme ve ayrımcılığa karşı etkili koruma sağlama görevleri de rehberlik etmelidir.

Devletlerin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (İHEB), Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (MSHUS), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (ESKHS) ve diğer BM insan hakları belgelerinde yer alan insan hakları yükümlülüklerinin Ulusal katkı beyanlarının oluşturulması ve uygulanmasına dâhil edilmesi, iklim eyleminin etkinliğini güçlendirir ve Gündem 2030 ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar) da dâhil olmak üzere diğer hedeflerle politika tutarlılığını ve sinerjiyi teşvik eder. Ulusal katkı beyanı planlama sürecinin ve ulusal katkı beyanının kendisinin insan haklarıyla ilgili konuları içermesinin sağlanması, toplulukları iklim politikalarına yönelik kamuoyu desteğinin artırılmasına katkıda bulunmaları ve bu politikaların etkinliğini sağlamaları konusunda güçlendirir. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında, tüm Devletler katılım, adalete erişim ve bilgiye erişim haklarına saygı göstermek, bu hakları korumak ve yerine getirmekle yükümlüdür.

⁶ Paris Anlaşması, Madde 4.2 ve 4.9.

⁷ [UNFCCC, 2021](#)

⁸ [1/CMA.3 sayılı karar, "Glasgow İklim Paketi" \(13 Kasım 2021\).](#)

⁹ Paris Anlaşması, Önsöz, para. 11.

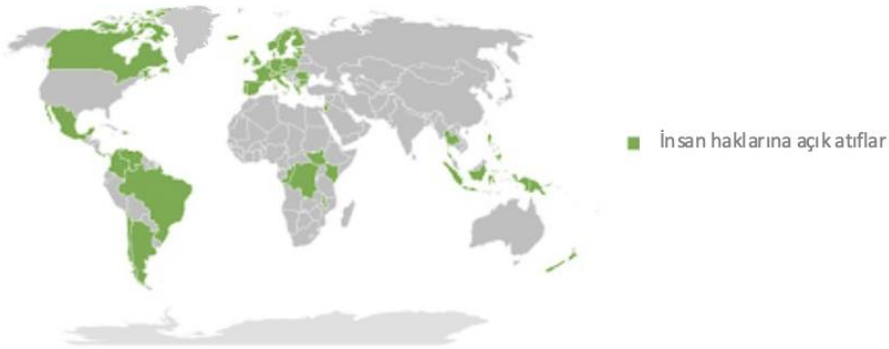

Paris Anlaşmasının birçok Tarafı ayrıca, çevresel karar alma süreçlerinde usule ilişkin hakları koruyan bölgesel yasal belgelerin belirli hükümlerine uyulmasını da sağlamalıdır.¹⁰ Ulusal katkı beyanı süreci, Paris Anlaşması Taraflarının iklim değişikliğinin azaltılması ve iklim değişikliğine uyum tedbirlerini belirlemeleri için merkezi bir mekanizma olduğundan, hazırlanması, içeriği ve uygulanması, iklim değişikliğinin insan hakları üzerindeki etkilerini ele almak ve insan haklarını iklim eylemine dâhil etmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Giderek artan sayıda Taraf, ulusal katkı beyanına insan haklarını dâhil etmektedir. Paris İklim Konferansı (COP21) öncesinde sadece yirmi dört Devlet ulusal katkı beyanında insan haklarına açıkça atıfta bulunmuştur. Ancak o zamandan bu yana, altmış Devlet güncelledikleri ulusal katkı beyanlarında insan haklarına atıfta bulunmuştur.¹¹ Maalesef bu ulusal katkı beyanlarının çoğunda, ulusal katkı beyanı planlanırken insan haklarının nasıl değerlendirildiğine ve bu hakların ulusal katkı beyanının uygulanmasına nasıl yön vereceğine dair çok az bilgi yer almaktadır.

INDC'lerde insan haklarına açık atıflar

Güncellenmiş NDC'lerde/ikinci NDC'lerde insan haklarına açık referanslar

¹⁰Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi , “Aarhus Sözleşmesi” (25 Haziran 1998); Latin Amerika ve Karayipler’de Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adaletle İlişkin Bölgesel Anlaşma, “Escazú Sözleşmesi” (22 Nisan, 2021).

¹¹ Bu Devletler şunlardır: Arnavutluk, Arjantin, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Kolombiya, Komorlar, Kosta Rika, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Gambiya, İzlanda, Endonezya, Ürdün, Kenya, Malavi, Marshall Adaları, Meksika, Mikronezya Federal Devletleri, Moldova, Yeni Zelanda, Norveç, Panama, Papua Yeni Gine, Filipinler, Kongo Cumhuriyeti, Güney Sudan, İsviçre, Tayland, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Vanuatu ve Venezuela'nın yanı sıra ortak Ulusal katkı beyanları aracılığıyla Avrupa Birliği'nin yirmi yedi Üye Devleti.

İnsan Haklarının Ulusal Katkı Beyanlarına Dâhil Edilmesi, Uygulayıcı Rehberi

Devletin insan hakları yükümlülüklerine uyumu etkili bir şekilde teşvik etmek için, insan hakları ve iklim değişikliği arasındaki bağlantılar ulusal katkı beyanlarıyla ilgili tüm politika aşamalarında açık ve bilinçli bir şekilde ele alınmalıdır. Uygulayıcılara yönelik bu rehberin amacı, devletlere, politika yapıcılara, kalkınma ajanslarına, sivil topluma ve diğer ilgili paydaşlara insan haklarını Ulusal Katkı Beyanlarına dâhil etme konusunda yardımcı olmaktır.

Hakların Ulusal Katkı Beyanlarına Dâhil Edilmesi için Üç Temel Adım

1. Ulusal katkı beyanının planlama süreci etkili ve kapsayıcı bir halk katılımına dayanmalı ve Devletin insan hakları yükümlülüklerini dikkate almalıdır.
2. Hükümetler, ulusal katkı beyanlarının açık, şeffaf ve anlaşılır olmasını kolaylaştırmak için Taraflarca benimsenen bilgi iletişimine yönelik kılavuz ilkelerde önerildiği gibi, insan haklarının ulusal katkı beyanlarının hazırlanması sırasında yürütülen yerel planlama süreçlerini nasıl etkilediğini bildirmelidir.¹²
3. Devletlerin insan hakları yükümlülükleri **ulusal katkı beyanının uygulanmasına, izlenmesine ve değerlendirilmesine** yansıtılmalı ve bu süreçler sırasında dikkate alınmalıdır. Bu hedefe ulaşmak için anlamlı ve bilgilendirilmiş halk katılımı çok önemlidir ve ulusal insan hakları kurumları ve diğer insan hakları mekanizmaları da destek vermelidir.

Bu rehber, aşağıdakilerin bir kısmını veya tamamını içeren yedi bölümden oluşmaktadır: giriş metni, genel tavsiyeler, temel insan hakları hususlarına ilişkin sınırlı olmayan kontrol listeleri, ilgili uluslararası belgeler ve Devlet uygulamalarına ilişkin açıklayıcı örnekler. Yer verilen yol gösterici sorular, ulusal katkı beyanlarının ilgili uluslararası belgelere uygun olarak hazırlanması ve güncellenmesi sırasında yardımcı olabilir. Bu rehberin yedi bölümü şu konular üzerinde odaklanmaktadır:

1. Hedeflerle ilgili insan hakları meseleleri
2. Ulusal katkı beyanının katılımcı bir şekilde planlanması ve uygulanması
3. İnsan haklarının ulusal katkı beyanlarına dâhil edilmesi
4. Ulusal katkı beyanında toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması
5. Yerli halkların haklarının ve geleneksel bilgilerin dâhil edilmesi
6. Arazi kullanım hakkı ve toplum temelli doğal kaynak yönetimi
7. Ulusal katkı beyanının adil geçiş zorunluluğu ile uyumlaştırılması

Son ekte, insan hakları mülahazalarının iklim eylemine ve daha spesifik olarak ulusal katkı beyanlarına dâhil edilmesine ilişkin kaynakların bir listesi yer almaktadır.

¹² 4/CMA.1 sayılı Karar "1/CP.21 sayılı kararın etki azaltım kısmına ilişkin ilave yönlendirme" (16 Aralık 2018).

Birinci Bölüm: Hedeflerle İlgili İnsan Hakları Meseleleri

Paris Anlaşması, ulusal katkı beyanlarının (1) ilgili Tarafın bir önceki ulusal katkı beyanına göre hedef yükseltmesini, (2) olası en yüksek hedefi içermesini ve (3) her Devletin içinde bulunduğu koşulları göz önüne alarak, Devletlerin ortak ancak farklı sorumluluklarını ve kabiliyetlerini yansıtmalarını öngörür.¹³ Uluslararası insan hakları yükümlülükleri bu şartları tamamlayıcı niteliktedir. İklim eylemi insan hakları yükümlülükleriyle tutarlı olmalı ve iklim değişikliğinin insan hakları üzerindeki muhtemel etkileri de dâhil olmak üzere mevcut en iyi bilimin ışığında yürütülmelidir. IPCC'ye göre hak temelli yaklaşımlar daha etkili, sürdürülebilir ve meşru sonuçlar ortaya çıkarır. Devletler, azaltım ve uyum yoluyla ve kayıp ve zararlardan kaçınarak, bunları en aza indirerek ve gereken müdahaleleri yaparak, iklim değişikliğinin bugünkü ve gelecekteki zararlı etkilerini sınırlamak için mümkün olan en yüksek seviyede hedef koymalıdır.

Paris Anlaşmasının uygulamaya dair kılavuz ilkelerinde, ulusal katkı beyanlarının açık, şeffaf ve anlaşılır olması için nelere ihtiyaç duyulduğuna ilişkin daha fazla bilgi verilmiştir.¹⁴ Bu kılavuz ilkeler, ulusal katkı beyanlarında yer alabilecek bilgi türünü ve taahhütlerin kapsamını sınırlamamaktadır. Azaltım hedeflerinin Paris Anlaşmasından ve uluslararası insan hakları hukukundan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeye nasıl katkıda bulunduğunu açıklamak isteyen Taraflar, ulusal katkı beyanlarında Paris Anlaşması kapsamında kesinlikle gerekli olanın ötesinde bilgi verebilirler. Ulusal katkı beyanları iklim değişikliğinde sağlanan azaltımı raporlamak ve hızlandırmak için tasarlanmış bir araç olmakla birlikte, iklim değişikliğine uyum ve kayıp ve hasarı da ele alabilirler. Gerçekten iddialı bir ulusal katkı beyanı, insan haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve bu hakların yerine getirilmesi için iklim eyleminin tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır.

BMİDÇS ve Paris Anlaşması, münferit Devletlerin azaltım kararlılığını gözden geçirmek için, esas olarak, askeriyeyle ilgili emisyonlar hariç olmak üzere, bölgesel emisyonların hesabını esas almaktadır. Bununla birlikte, Devletlerin insan hakları konusundaki yükümlülükleri, Devletin yargı yetkisine veya kontrolüne tabi olan hem kamu hem de özel tüm emisyon kaynakları için hesap verebilirlik gerektirir. Nereden kaynaklandığına bakılmaksızın tüm emisyonlar, sağlık hakkı ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı da dâhil olmak üzere çok çeşitli insan haklarından yararlanılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, Devletler, ortaya çıkan emisyonların nereden kaynaklandığına bakılmaksızın, fosil yakıtların yakılması ve doğal karbon yutaklarının tahrip edilmesi dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, iklim değişikliğinden kaynaklanan zarar görme riskini doğrudan ve öngörülebilir bir şekilde etkileyen ve kendi kontrollerinde olan tüm faaliyetleri ele almalıdır. Bu bağlamda, bir Devletin BMİDÇS veya Paris Anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gereklidir, ancak bu, iklim değişikliğinin azaltılması, iklim değişikliğine uyum ve kayıp ve zarar bağlamında uluslararası insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesi için yeterli olmayabilir. Devletler, ulusal katkı beyanlarında yer alan hedefleri insan hakları yükümlülükleri ile uyumlu hale getirmelidir.

Tavsiye 1-1: Mümkün olan en büyük kararlılığı yansıtan insan hakları ve bilim temelli hedefler belirlenmelidir

Paris Anlaşmasının giriş bölümünde “mevcut en iyi bilimsel bilgiye dayanarak iklim değişikliğiyle ilgili acil tehdide karşı etkili ve ileriye dönük mücadele” ihtiyacı kabul edilmiştir.

¹³ Paris Anlaşması, Madde 4.3.

¹⁴ [4/CMA.1 sayılı Karar “1/CP.21 sayılı kararın etki azaltım kısmına ilişkin ilave yönlendirme”](#) (16 Aralık 2018).

IPCC, iklim değişikliğinin insan sağlığı ve refahı üzerindeki mevcut etkilerini belgelemiş ve 1,5°C ve ötesindeki ısınmanın bu etkileri artıracaklarını tespit etmiştir.¹⁵ Devletler, mevcut en iyi bilime uygun olarak hareket ederek, en azından küresel ısınmanın 1,5°C'den fazla olmasını önleyecek tedbirler almalıdır. IPCC raporları, ısınmayı 1,5°C ile sınırlandırmak için uygulanabilir yollar olduğunu, ancak bunların hızla kaybolduğunu göstermektedir.¹⁵ 1,5°C hedefini ulaşılabilir kılmak için Ulusal katkı beyanlarının 1) yeterince iddialı uzun vadeli bir hedef içermesi ve 2) emisyonların derhal ve etkili bir şekilde azaltılmasına yol açacak yakın vadeli eylem taahhüdünde bulunması gerekmektedir. Azaltım eylemini geciktirmeyi haklı göstermek için gelecekte beklenen veya varsayılan teknolojik gelişmelere güvenmek Devletin insan hakları yükümlülüklerine aykırıdır. Devletlerin, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevreye yönelik insan hakkını koruma görevini yerine getirebilmesi için, bireysel ulusal katkı beyanlarının mevcut en iyi bilimsel bilgilere dayalı olarak ülkenin mümkün olan en yüksek hedefini yansıtmasını garanti altına almak esastır.

Aşağıdaki bağımsız bilimsel değerlendirmeler ulusal iklim taahhütlerinin yeterliliğini gözden geçirmektedir (2025 veya 2030'a kadar):

- Uluslararası araştırma kuruluşları konsorsiyumu tarafından yayınlanan [Climate Action Tracker](#);
- Araştırma kuruluşlarının başka bir konsorsiyumu tarafından yayınlanan [Climate Change Performance Index](#), ve
- Bu taahhütleri hakkaniyet açısından inceleyen [inceleyen Climate Equity Reference Calculator](#).

Tavsiyeler 1-2: Devletin yargı yetkisine veya kontrolüne tabi olan hem kamu hem de özel tüm emisyon kaynaklarıyla mücadele edilmelidir

İnsan hakları hukukuna göre, Devletler iklim değişikliğinin insan haklarına vereceği öngörülebilir zararları önlemek için gerekli tedbirleri almalıdır. Bu kapsamda, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarını değerlendirmek ve sınırlandırmak için etkili tedbirler alınmalı ve ülke dışında meydana gelen emisyonlar da dâhil olmak üzere, kendi yetki alanlarındaki tüm aktörlerin davranışları etkili bir şekilde düzenlenmelidir. Birçok Devlet açısından bu durum, nihai olarak fosil yakıtların ihracatından kaynaklanan veya kendi yetki alanındaki işlerin yürütülmesiyle ilişkili olan malların tüketimi sonucunda ortaya çıkan emisyonların, bu emisyonlar yurtdışında gerçekleşse bile, azaltılması ihtiyacı anlamına gelecektir.

Tavsiye 1-3: Finansal kaynaklar harekete geçirilmeli ve zararlı teşviklerin kaldırılmalıdır

Uluslararası insan hakları hukuku, Devletlerin ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tedricen gerçekleştirilmesinin yanı sıra medeni ve siyasi haklar ile kalkınma hakkının ilerletilmesi için mevcut azami kaynakları seferber etmesini ve tahsis etmesini gerektirir. Ayrıca, insan hakları yükümlülükleri Devletlerin insan haklarına zarar verebilecek eylemlerden kaçınmasını ve özel sektörü etkin bir şekilde düzenlemesini şart koşar. Dolayısıyla devletler, sıcaklık artışlarını 1,5°C'nin altında tutmakla uyumlu olmayan faaliyetlere yönelik kamu sübvansiyonlarını ve yatırımlarını durdurmalı ve özel finansal aktörleri de bu tür yatırımlardan vazgeçmeleri için düzenlemeye tabi tutmalıdır. Hak temelli iklim değişikliği azaltımı, iklim değişikliğine uyum ve kayıp ve zarar için mevcut azami kaynakları harekete geçirmelidirler. İklim finansmanı, insan haklarına daha fazla zarar verilmemesini sağlamak için etkili güvenceler ve hesap verebilirlik mekanizmaları ile yönetilmelidir. Finansmanın insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu hale getirilmesi, Paris Anlaşmasının üçüncü hedefinin yerine getirilmesine katkıda bulunabilir:

¹⁵ IPCC, [Çalışma Grubu II İklim Değişikliğinin Etkileri, Uyum ve Kırılabilirlik Üzerine IPCC Altıncı Değerlendirme Raporuna Katkı, Politika Yapıcılar için Özet](#) (2022).

“Finans akışlarını, düşük sera gazı emisyonları ve iklim değişikliğine dirençli kalkınmaya yönelik eğilimle tutarlı hale getirmek.”¹⁶

Yol Gösterici Sorular

- Ulusal katkı beyanı, toplam ısınmanın sanayi öncesi seviyelere göre 1,5°C'den daha az olması için gerçekçi, kanıta dayalı bir yol izliyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, hükümetin kontrolü ve yetkisi altındaki tüm emisyon türlerini ele alıyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, iklim değişikliği karşısında azaltım, uyum, kayıp ve zarar için yeterli finansal kaynakların harekete geçirilmesine yönelik bir taahhüt içeriyor mu?
- Ulusal katkı beyanı zararlı sübvansiyonları ortadan kaldırma ve iklime dirençli kalkınmayı teşvik etme taahhüdünü içeriyor mu?

¹⁶ Paris Anlaşması, Madde 2,1.c.

İkinci Bölüm: Uygulama Katkı Beyanının Katılımcı bir Şekilde Planlanması ve Uygulanması

“Sivil toplum, büyük ölçüde, kurumların gereken hızda değişmesini sağlayacak tek güvenilir itici güçtür.”

IPCC 1,5°C Özel Raporu (2018)

Halkın katılımı, bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü insan haklarıdır. Bu hakların iklimle ilgili karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, güçlü iklim politikalarının ve iklim eylemlerinin etkili bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunur. İklim değişikliğinin azaltılması ve uyumun yanı sıra kayıp ve zararın giderilmesine yönelik tedbirlerin planlanmasına ve uygulanmasına yerel topluluklar, yerli halklar ve sivil toplum dâhil edildiğinde, bu durum kamuoyunun iklim eylemlerine desteğini artırır, daha istekli hareket edilmesine katkıda bulunur ve bu eylemlerin daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlar.¹⁷ Toplumsal cinsiyete ilişkin COP25 kararında ayrıca, kadınların BMİDÇS sürecinin tüm yönlerine ve ulusal ve yerel düzeydeki iklim politikası ve eylemlerine tam, anlamlı ve eşit katılımının ve liderliğinin uzun vadeli iklim hedeflerine ulaşılması için hayati önem taşıdığı kabul edilmiştir.¹⁸

IPCC, iklim politikasının kapsayıcı ve katılımcı bir şekilde planlandığında daha fazla sosyal fayda ve daha dirençli ve etkili iklim eylemi elde edilebileceğini kabul etmiştir. AR6, iklim değişikliğinden kaynaklanan risklerin, kapasite geliştirmeye, savunmasız durumdaki insanların anlamlı katılımına ve bu kişilerin riski azaltmak ve uyum sağlamak için finansman da dâhil olmak üzere temel kaynaklara erişimine odaklanan hak temelli yaklaşımlar yoluyla azaltılabileceğini vurgulamaktadır.¹⁹

1966'da imzalanan Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde ve diğer insan hakları belgelerinde belirtildiği üzere, tüm insanlar özgür, aktif ve anlamlı katılım hakkına sahiptir. İnsan Hakları Komitesinin 25 sayılı Genel Yorumu kamu politikalarına katılım hakkını tanımlamaktadır. Uluslararası çevre hukuku da çevresel karar alma süreçleriyle ilgili olarak halkın katılım hakkını korumaktadır. Bu hak, 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesinin 10. İlkesi aracılığıyla Devletler tarafından çevresel yönetişimin vazgeçilmez bir ayağı olarak kabul edilmiştir.²⁰ Yasal olarak bağlayıcı iki bölgesel belge, çevresel konularda katılım hakkı da dâhil olmak üzere usule ilişkin haklarla ilgili olarak Devletlerin yükümlülüklerini daha da ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Aarhus Sözleşmesi ve Escazú Sözleşmesi). Paris Anlaşması, giriş bölümünün yanı sıra 6. ve 12. maddelerinde, ulusal katkı beyanları da dâhil olmak üzere katılımın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

¹⁷ IPCC, [Çalışma Grubu II İklim Değişikliğinin Etkileri, Uyum ve Kırılabilirlik Üzerine IPCC Altıncı Değerlendirme Raporuna Katkı, Politika Yapıcılar için Özet](#) (2022), 25, 28 ve 29.

¹⁸ D3/CP.25 sayılı "Toplumsal cinsiyete ilişkin geliştirilmiş Lima çalışma programı ve toplumsal cinsiyet eylem planı" Kararı " (15 Aralık 2020).

¹⁹ IPCC, [Çalışma Grubu II İklim Değişikliğinin Etkileri, Uyum ve Kırılabilirlik Üzerine IPCC Altıncı Değerlendirme Raporuna Katkı, Politika Yapıcılar için Özet](#) (2022), para D.2.1.

²⁰ [Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi](#), (14 Haziran 1992), ilke 10.

Tavsiyeler 2-1: Hak sahiplerinin Ulusal katkı beyanının hazırlanmasına anlamlı, bilgilendirilmiş ve etkin bir şekilde katılımı garanti altına alınmalıdır

Ulusal katkı beyanlarıyla ilgili planlama süreçlerine tüm hak sahiplerinin etkin bir şekilde katılımı, iklim taahhütlerinin geniş bir kitle tarafından sahiplenilmesini ve farklı bakış açıları ve uzmanlıklarla zenginleştirilmesini sağlar. Şeffaf, katılımcı ve kapsayıcı süreçler, kolektif katılımı ve etkili uygulamayı teşvik ederken, hükümetlerin belirlediklerinin ötesinde iklim hedefleri koyma fırsatlarını ortaya çıkarabilir. Ayrıca, potansiyel olarak çelişen ihtiyaç ve çıkarların, planlama sürecinin değişiklik yapmanın daha kolay olduğu erken bir aşamasında ele alınmasına katkıda bulunur. Etkin katılım kapsayıcıdır ve planlama sürecinin, tüm seçeneklerin ortada olduğu en erken aşamalarında başlar.

Tavsiye 2-2: Ulusal katkı beyanının katılımcı bir şekilde uygulanması ve izlenmesi sağlanmalıdır

Ulusal katkı beyanları, ulusal iklim taahhütlerinin ve ilgili politikaların uygulanması ve izlenmesi boyunca etkin katılım taahhüdünü yansıtmalıdır. Katılımcı uygulama, ulusal katkı beyanlarının belirlenmesi sırasında uygulanan süreçleri temel alır ve tüm hak sahiplerini kapsar. Belirli kilometre taşlarını veya yöntemleri tanımlayan katılımcı uygulamaya yönelik açıkça taahhütte bulunulması, ulusal katkı beyanının toplum tarafından daha güçlü bir şekilde sahiplenilmesini sağlar. Ulusal katkı beyanının uygulanmasının katılımcı ve kapsayıcı bir şekilde izlenmesi ve ilgili bilgilere erişim imkânı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği destekler.

Tavsiye 2-3: Özgür, aktif ve anlamlı katılımı sağlamak için özel önlemler alınmalıdır

Dezavantajlı ve ötekileştirilmiş kişiler, kırsal topluluklar ve ayrımcılığa maruz kalan kişiler de dâhil olmak üzere tüm insanların özgür, aktif ve anlamlı katılımının sağlanması için karar alma süreciyle ilgili bilgilere zamanında ve etkili bir şekilde erişimi sağlayacak bir dizi özel politika tedbirine ihtiyaç duyulabilir. Bu tedbirler arasında halkın etkin katılımı için yeterli zaman tanıyan ve tüm seçeneklerin hala açık olduğu sürecin erken bir aşamasında makul zaman dilimlerinin belirlenmesi; halkın yorumlarını, analizlerini veya önerilerini karar vericiler tarafından dikkate alınmak üzere sunması için uygun yöntemlerin kullanılması ve ulusal katkı beyanı ile ilgili alınan kararların, halkın yorumlarının, analizlerinin ve önerilerinin bu kararları nasıl etkilediği bilgisiyle birlikte derhal halka iletilmesini sağlayacak hesap verebilirlik ve şeffaflık mekanizmalarının oluşturulması yer almaktadır. Eğer vatandaşlar katılım haklarını kullanamadıklarını düşünüyorlarsa, başvuru yollarına erişebilmelidirler.

Yol Gösterici Sorular

Ulusal katkı beyanından etkilenebilecek ve bu nedenle ulusal katkı beyanının planlanmasına, geliştirilmesine ve uygulanmasına katılımı gereken belirli grupların ve halkların (Yerli halklar, yerel topluluklar, etnik ve dini azınlıklar, yaşlılar, kadınlar, göçmenler, engelliler, çocuklar ve gençler dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere) bir haritası çıkarıldı mı?

- Bu grupların her birinin etkin katılımı için **sosyal, dilsel, coğrafi ve kültürel koşullarını** dikkate alan **özel yaklaşımlar** (örneğin, ilgili dillerde yazılı ve sözlü çeviri ve dijital okuryazarlık veya erişimle ilgili engellerin üstesinden gelmeye yönelik tedbirler) düşünüldü mü?

- Halktan kişilerin kapasitesinin, kaynaklarının, sosyo-kültürel durumlarının veya ekonomik ya da siyasi nüfuzlarının farklı olduğu durumlarda, dengeli ve adil bir süreç sağlamak için özel tedbirler (örneğin, süreçlerin yerel halkların, yerel toplulukların, etnik ve dini azınlıkların, yaşlıların, kadınların, göçmenlerin, engellilerin, çocukların ve gençlerin etkin katılımını kolaylaştıracak şekilde tasarlanması yoluyla) alındı mı?
- **Süreçler şeffaflığı teşvik edecek; sosyal, ekonomik ve siyasi eşitsizliği en aza indirecek** ve ulusal katkı beyanının hazırlanmasında ve uygulanmasında gereksiz ekonomik veya siyasi etkilerden (örneğin, çıkar çatışması politikalarının uygulanması ve kayıtlarının titizlikle tutulması yoluyla) kaçınacak şekilde tasarlandı mı?
- **Katılım, karar alma sürecinin erken aşamalarında, tüm seçenekler ortadayken mi gerçekleşti?**
- Belirli gruplara ve halklara ulusal katkı beyanının planlanmasına ve hazırlanmasına erken aşamada katılma fırsatı **zamanında, yeterli ve etkili bir şekilde duyuruldu mu?**
- Mevcut durum ve öngörülen etkiler hakkında yapılan varsayımlara ilişkin ayrıntılı bilgiler de dâhil olmak üzere, ilgili tüm bilgiler kolay erişilebilir ve anlaşılabilir bir şekilde halka açık hale getirildi mi?
- Halkın ulusal katkı beyanı karar alma süreciyle ilgili gördükleri yorum, analiz veya teklifleri sunmasına izin verildi mi?
- **Katılımcı süreç**, anlamlı ve etkili katılımı sağlamak için **makul zaman dilimleri** içinde uygulandı mı?
- **Ulusal katkı beyanı ile ilgili karar alınırken halkın katılımının sonuçları dikkate alındı mı?** Hak sahipleri, görüşlerinin nasıl dikkate alındığına dair bilgilendirildi mi?
- Ulusal katkı beyanı ile ilgili alınan kararlar halka hızlı ve etkin bir şekilde duyuruldu mu?
- Ulusal katkı beyanında, **ulusal katkı beyanının uygulanmasına, izlenmesine ve değerlendirilmesine** ilişkin kararlara **halkın etkin bir şekilde katılmasını** güvence altına alacak mekanizmalar ve/veya süreçler (oluşturulacak) yer alıyor mu?
- Toplumun farklı kesimlerinin değişim aktörleri olarak oynadıkları rol ulusal katkı beyanında tanımlanıp destekleniyor mu, yoksa bu kesimler sadece savunmasız gruplar olarak mı görülüyor?

Önemli Uluslararası Belgeler:

[Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme](#) (1966)

[Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi](#) (1992)

[Gündem 21](#), Section III (1992)

[UNECE Aarhus Sözleşmesi](#) (1998)

[UNEP İlke 10'a İlişkin Bali Kılavuz İlkeleri](#) (2010)

[UN-ECLAC Escazú Sözleşmesi](#) (2018)

Devletlerin Uygulamalarına Örnekler

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Kanada

Güncellenmiş İlk Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 15) **Halkın katılımı ve iştiraki**

Kanada'da Net-Sıfır Emisyon Sorumluluk Kanununa göre Bakan, hükümetin bu Kanun kapsamında emisyon hedefini veya emisyon azaltma planlarını hazırlarken halka (eyalet hükümetleri ve Yerel Halklar da dâhil olmak üzere) görüş bildirme fırsatı sunmalıdır. Ayrıca, hedef, emisyon azaltma planı ve her türlü değişiklik, ilerleme raporları ve değerlendirme raporlarının tümü Parlamento'da görüşülerek halka açıklanır.

Kanada Hükümeti, Mart ve Nisan 2021'de, Kanada'nın ulusal katkı beyanının güçlendirilmesi ve Kanada'nın iklim değişikliğine yönelik eylemlerini nasıl artırabileceği konusunda Kanadalıların görüşlerini almak için bir halk katılım süreci düzenlemiştir. 1.134 katılımcı bu süreçte yer almış ve bunların %95'i bireysel olarak katılmıştır. Katılımcıların %95'i Kanada'nın ulusal katkı beyanını güçlendirmesini desteklemiştir. Katılımcılar ayrıca Kanada'nın yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılması, iklim-akıllı tarımın desteklenmesi ve doğal alanların korunması, genişletilmesi ve iyileştirilmesi gibi ilave iklim eylemlerinde bulunmasını önermiştir. Katılım, öz seçim yaklaşımıyla belirlendiğinden ve temsil kabiliyetinin doğası gereği sınırlı olduğundan, katılımın sonuçlarının Kanada nüfusunun geneline yansıtılması mümkün değildir.

(sayfa 16) **Yerel Halklarla İşbirliği**

2016'da Başbakan ile İlk Uluslar Meclisinin Ulusal Liderleri, Inuit Tapiriit Kanatami ve Métis Ulusal Konseyi tarafından verilen ortak taahhütlerin ardından Kanada Hükümeti İlk Uluslar, Inuitler ve Métis Ulusu ile işbirliği yaparak hakların tanınması, saygı, işbirliği ve ortaklık temelinde üç farklı üst düzey ikili masa oluşturmuştur. Bu masalar, yerli halklarla devam eden etkileşime yönelik işbirlikçi bir yaklaşımın desteklenmesine yardım etmiş ve yerli halkların iklim liderliğinin Kanada'nın iklim planına yansıtılmasına yardımcı olmuştur. Kanada Hükümeti, bu üç masaya ek olarak, yerli halkların iklim değişikliğinin etkilerini giderme, karbon ayak izini azaltma, refahı teşvik etme ve enerji sürdürülebilirliğine ulaşma yönündeki ulusal ve küresel çabalara katkıda bulunurken, kendi belirledikleri önceliklere ulaşmaları için liderler olarak daha iyi bir şekilde desteklenmesi için çalışmaktadır.

Bölüm 3: İnsan Haklarının Ulusal Katkı Beyanlarına Dâhil Edilmesi

İklim değişikliğinin neden olduğu olumsuz etkiler küreseldir, eş zamanlıdır ve nihayetinde gerçekleşecek iklim değişikliğinin derecesine göre katlanarak artacaktır. Bu nedenle iklim değişikliği karşısında tüm dünyada hak temelli bir müdahaleye ihtiyaç vardır. İnsan Hakları Konseyi (İHK), Konseyin özel usul mekanizmaları ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), konuyla ilgili bir dizi karar, rapor ve faaliyet aracılığıyla ve iklim değişikliği karşısında insan hakları temelli bir yaklaşımın savunuculuğunu yaparak insan haklarına ve iklim değişikliğine yeniden dikkat çekmeye çalışmıştır. İHK'ye göre, iklim değişikliği geniş bir yelpazedeki insan haklarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir ve "insan hakları yükümlülüklerinin, standartlarının ve ilkelerinin iklim değişikliği alanında uluslararası, bölgesel ve ulusal politika yapımını bilgilendirme ve güçlendirme, politikaların tutarlı, meşru ve sürdürülebilir olmasını sağlama potansiyeli vardır."²¹

Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamının bir insan hakkı olduğunun evrensel olarak kabul edilmesi (48/13 sayılı İHK kararı ve 76/300 sayılı Genel Kurul kararı), güvenli ve istikrarlı bir iklimin, saygı duyulması, korunması ve yerine getirilmesi gereken başlı başına bir hak olduğunu ortaya koymaktadır. Paris Anlaşmasının giriş bölümünde, tüm Devletlerin "iklim değişikliğinin ele alınması için eyleme geçerken, insan haklarına yönelik sorumluluklarına saygı göstermeleri, bunları teşvik etmeleri ve dikkate almaları gerektiği" belirtilmektedir. Paris Anlaşmasının uygulanmasına yönelik çabalar, sağlıklı bir çevre hakkı da dâhil olmak üzere insan haklarını bütünüyle dâhil ederek bu taahhüdü yerine getirmelidir. Bu bağlamda Ulusal katkı beyanlarında şunlar yapılmalıdır:

Tavsiye 3-1: Ulusal katkı beyanının hazırlanması ve uygulanması ile ilgili tüm eylemlerde insan haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve bu hakların yerine getirilmesi taahhüt edilmelidir

Uluslararası insan hakları hukukuna göre, tüm Devletler herkesin insan haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve yerine getirmekle yükümlüdür. Ulusal katkı beyanları, çocukların iklim değişikliğiyle ilgili konularda eğitim haklarını; yeterli bir yaşam standardı hakkını (barınma, gıda güvenliği, su, sanitasyon, geçim kaynakları ve sağlık); temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkını; kalkınma hakkını; yaşam hakkını ve kültürel hakları yerine getirme çabaları da dâhil olmak üzere ilgili insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmek için öncelikleri, uygulamaları ve destek ihtiyaçlarını vurgulamalıdır.

Tavsiye 3-2: İklim eyleminin iklim değişikliğinden en çok etkilenenlere yarar sağlaması taahhüt edilmelidir

Uluslararası insan hakları hukukuna göre, Devletler herkese eşitlik sağlamak ve ayrımcılık yapmamakla yükümlüdür.²²Ulusal katkı beyanları, özellikle savunmasız durumdaki kişilerin haklarını iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korumaya ve bu kişilerin iklim eyleminin birincil yararlanıcıları olmasını sağlamaya yönelik çabalar hakkında bilgi içermelidir. Bu, çabalar, insan hakları ve çevresel etki değerlendirmelerini; sosyal ve çevresel koruma tedbirlerini; herhangi bir işbirliği yaklaşımı bağlamında (örneğin Madde 6, REDD+ kapsamındaki mekanizmalar) insan haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve bu hakların yerine getirilmesi için açık bir taahhüdü; adalete ve etkili başvuru yoluna erişimi teşvik etme çabalarını (örneğin bağımsız şikâyet mekanizmaları) içerebilir.

²¹ Örn. bkz., [İnsan Hakları Konseyinin 32/33 sayılı "İnsan Hakları ve İklim Değişikliği" kararı](#) (1 Temmuz 2016).

²² Örn. bkz., [Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme](#) (16 Aralık 1996), Madde 26.

Tavsiye 3-3: Etkili iklim eylemi için güvenli ve elverişli bir ortam oluşturulması taahhüt edilmelidir"

Devletlerin insan hakları savunucularını koruma; insan haklarının hayata geçirilmesi için kaynakları seferber etme ve uluslararası alanda işbirliği yapma; hesap verebilirliği, yargıya başvuruyu ve insan haklarına verilen zararlar için etkili hukuk yollarını güvence altına alma gibi insan hakları yükümlülükleri vardır. Ulusal katkı beyanları insan hakları savunucuları için güvenli ve elverişli bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunmalı, iklim değişikliğinin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için kaynakları harekete geçirmeli ve işletmeler de dâhil olmak üzere tüm aktörleri eylemlerinden sorumlu tutmalıdır.

Tavsiye 3-4: Ulusal insan hakları kurumları ve insan hakları konusunda yetkileri olan diğer hükümet yapıları Ulusal katkı beyanlarının hazırlanmasına ve uygulanmasına dâhil edilmelidir

Birçok devlette, ayrımcılık yasağı ve halkın katılımı da dâhil olmak üzere, insan hakları konusunda özel yetkilere sahip çeşitli kurumlar ve yapılar mevcuttur. Bu kurumlar arasında ulusal insan hakları kurumları, bakanlıklar, bakanlıklar arası komiteler ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını, engelli haklarını ve çocuk haklarını desteklemekle görevli mekanizmalar yer alabilir. Bu tür kurumlar, insan haklarının hükümet politikalarına etkili bir şekilde dâhil edilmesi konusunda benzersiz bir deneyim ve uzmanlığa sahiptir. Bu mekanizmaların, uygun istişari süreçlerin geliştirilmesi de dâhil olmak üzere, Ulusal katkı beyanlarının planlanmasına ve uygulanmasına aktif şekilde katılması, insan haklarının Ulusal katkı beyanlarına etkili bir şekilde dâhil edilmesini destekleyebilir. SKA'ları uygulamakla görevli olanlar ve halkın ulusal politikalara katılımını sağlamakla görevli komisyonlar gibi diğer koordinasyon mekanizmaları ve çerçeveleri de politikaların tutarlı hale getirilmesinde ve insan haklarının ulusal iklim politikalarına, özellikle de Ulusal katkı beyanlarının hazırlanmasına ve uygulanmasına etkili bir şekilde dâhil edilmesine katkıda bulunabilir.

Yol Gösterici Sorular

- Ulusal katkı beyanı, iklim eylemi sırasında **insan haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve yerine getirme konusunda açık bir taahhüt içeriyor mu?**
- Ulusal katkı beyanı, işbirliği yaklaşımları (örneğin Paris Anlaşması Madde 6 kapsamındaki mekanizmalar, REDD+, vb.) bağlamında **insan haklarına ve çevresel ve sosyal güvencelere saygı göstermeyi taahhüt ediyor mu?**
- Ulusal katkı beyanı, Devletlerin insan haklarına yönelik tehditleri önlemek için kendi yetki alanındaki tüm kamu ve özel aktörleri etkin bir şekilde düzenleme görevini yansıtıyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, aşağıda sıralananlar gibi iklim değişikliğinden özellikle etkilenen belirli hakların korunmasını, bu haklara saygı gösterilmesini ve bu hakların yerine getirilmesini taahhüt ediyor mu:
 - Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkı;
 - Yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkı;
 - Barınma hakkı;
 - Sağlık hakkı;
 - Gıda hakkı;
 - Su ve sanitasyon hakları;
 - İnsana yakışır bir işte çalışma hakkı;
 - Doğaya saygı da dâhil olmak üzere eğitim hakkı;
 - Kalkınma hakkı;

- Yaşam hakkı;
 - Kendi kaderini tayin etme hakkı ve
 - Miras, geleneksel bilgi ve yaşam biçimleri de dâhil olmak üzere kültürel haklar.
- Ulusal katkı beyanı, diğerlerinin yanı sıra göçmenler, çocuklar, kadınlar ve kız çocukları, Yerli Halklar ve savunmasız durumdaki kişiler de dâhil olmak üzere iklim değişikliğinden orantısız bir şekilde etkilenebilecek kişilerin durumuyla ilgili olarak ortaya çıkabilecek sorunları ele alıyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, hakkaniyet ve ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkeleri doğrultusunda uluslararası işbirliği yoluyla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin insan haklarının hayata geçirilmesine zarar vermesini önlemek için **mevcut azami kaynakları seferber etme taahhüdünü içeriyor mu?**
- Ulusal katkı beyanı bir **şikâyet mekanizması** tanımlıyor ve belirliyor mu ve insan hakları iklim eyleminden olumsuz etkilenenler için **başvuru yollarına erişim** sağlıyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, örneğin ihtiyaç ve etki değerlendirmeleri yaparak ve diğerlerinin yanı sıra sağlık, sürdürülebilir kalkınma, gıda güvenliği ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için ortak faydaları olan eylemleri teşvik ederek, **iklim değişikliğinden en çok etkilenenlere fayda sağlayan iklim eylemine öncelik** veriyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, iklim değişikliği/çevre ile ilgili konularda çalışan **insan hakları savunucularının korunmasına** yönelik mekanizmaları tanımlıyor ve belirliyor mu?

Önemli Uluslararası Belgeler

[İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi](#) (1948)

[Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme](#) (1966)

[Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme](#) 1966

[Çocuk Haklarına Dair Sözleşme](#) (1989)

[Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme](#) (2006)

["BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi"](#)

Devletlerin Uygulamalarına Örnekler

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Meksika

Güncellenmiş İlk Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 9) Giriş

İklim değişikliğinin olumsuz etkileri, sağlıklı bir çevreye erişim, sağlık, gıda, içme suyu, yeterli barınma, eğitim ve kültür haklarının yanı sıra kendini geliştirme ve bizzat yaşam hakkı gibi temel insan haklarının kullanılmasını tehdit etmektedir. Bu gerçeğin bilinciyle, insan haklarının korunması ile iklim değişikliğine karşı alınacak önlemler arasındaki ayrılmaz bağ giderek daha belirgin hale gelmektedir. Bu küresel hadisenin olumsuz etkilerinin sonuçları, kadınlar, yerli ve Afro-Meksikalı topluluklar, çocuklar, gençler, göçmenler, engelliler, cinsel azınlıklar, düşük gelirli gruplar ve yaşlılar dâhil olmak üzere sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan savunmasız durumdaki bireyler ve gruplar açısından daha da ciddidir.

(...) Meksika Hükümeti, Ulusal katkı beyanını insan haklarına saygı göstererek, toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını dâhil ederek, savunmasız grupların ihtiyaçlarına öncelik vererek ve nesiller arası eşitlik ilkesi kapsamında yerli halkların bilimsel ve geleneksel bilgilerinin dâhil edilmesini ve tanınmasını teşvik ederek uygulamayı taahhüt etmektedir. Ulusal katkı beyanının uygulanması sürecinde kaydedilen ilerlemeye ilişkin raporlar, Lima Toplumsal Cinsiyet Çalışma Programı ve UNCCD Toplumsal Cinsiyet Eylem Planının amaç ve hedeflerini içerecektir. Meksika, Escazú Anlaşmasının imzacısı olarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin hedeflerine, kadınlar ve erkekler arasında eşit haklar ilkesine ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına bağlı kalacaktır.

Uyum Bileşeni

(sayfa 14) Bölüm A. İnsan nüfusunun ve bölgenin üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi ve yönetimi

Bu bölüm, 15 SKA ve 45 hedefiyle ilgili stratejik konuların yerine getirilmesine katkıda bulunmaktadır. En dikkat çekici olanlar arasında aşağıdakiler yer almaktadır: İklim değişikliğine uyum için kapsamlı politika ve planlar benimseyen ve uygulayan belediyeler ve yerleşimler; iklim konusunda savunmasız olan kişilerin dayanıklılığının artırılması ve maruz kaldıkları risklerin azaltılması; toplumsal cinsiyet eşitliği kriterleri, kesişimsellik ve insan hakları göz önünde bulundurularak önleyici sağlık, bunlardan birkaçıdır.

(sayfa 15) Bölüm B. Dirençli üretim sistemleri ve gıda güvenliği

Gıda hakkı, insanların yeterli tüketim için yeterli miktar ve kalitede gıdaya zamanında ve sürekli olarak fiziksel, ekonomik ve sosyal olarak erişebilmelerini garanti altına alan temel bir insan hakkıdır. Bu hak, hem insanların esenliğine hem de beslenme ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunur.

(sayfa 17) Bölüm C. Biyolojik çeşitliliğin ve ekosistem hizmetlerinin korunması, eski haline getirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı

İçilebilir suya ve gıdaya erişim hakkı, sağlık hakkı ve sağlıklı bir çevre gibi insan hakları, büyük ölçüde ekosistemlere ve bunların sağladığı çeşitliliğe bağlıdır. Bu biyolojik çeşitlilik yerli toplulukların gelenek ve kültürlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu nedenle korunmalıdır. (...) Ek koruma planları, buralarda yaşayan toplulukların müşterek haklarına ve ortak mallarına karşılıklı saygı temelinde değerlendirilir.

(sayfa 18) Bölüm D. İklim değişikliğine odaklanan kapsamlı su kaynakları yönetimi

Su, ülkenin bütüncül ve sürdürülebilir kalkınması için gerekli olan en değerli kaynaklardan biridir. Yaşam ve sağlığın yanı sıra ekosistemlerin dengesi de doğrudan suya bağlıdır. Bu kaynak, sosyal ve ekonomik kalkınma için hayati öneme sahiptir. Yeterli nitelik ve nicelikte suya erişim hakkı, sağlık, gıda, sağlıklı bir çevre, yeterli barınma ve eğitim gibi diğer hakların kullanılabilmesi için ön koşul teşkil eden bir insan hakkıdır. İklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullar bu

kaynağın mevcudiyetini ciddi şekilde etkileyebilir.

(sayfa 19) Bölüm E. Stratejik altyapının ve maddi kültürel mirasın korunması Stratejik altyapı, önemli faaliyetlerin yürütülmesi için teknik araçlar, gerekli tesisler ve hizmetler sağlar. Ayrıca, sağlık, güvenlik, fiziksel bütünlük, refah ve nüfusun sürdürülebilir kalkınmasına yönelik insan haklarını güvence altına alan temel bir çerçeve teşkil eder. (...) Maddi kültürel mirası iklim değişikliğinin etkilerinden korumak için gerçekleştirilen eylemler, manevi veya dini inançların yanı sıra kadın ve erkek rollerine saygı gösterilmesini göz önünde bulunduracaktır. Bu eylemler, mevcut mirastan yararlanma hakkını ve bu mirasın erişilebilirliğini güvence altına almaya ve kültür, miras ve geleneksel bilginin toplumumuza sağladığı olumlu etkiyi desteklemeye çalışacaktır.

Ulusal katkı beyanı Katowice Kural Kitabı ile uyumlu sentezleme

(sayfa 32) Toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yerel kurumsal düzenlemeler, halkın katılımı ve yerel topluluklar ve yerli halklarla etkileşim

Bu Ulusal katkı beyanının güncellenmesinde özel sektör ve sosyal kuruluşların yanı sıra devlet kurumları ve eyalet hükümetleri de yer almıştır. İnsan hakları, toplumsal cinsiyet perspektifi ve gençlik dernekleri de dâhil olmak üzere Ulusal katkı beyanında yer alan sektörlerin her birinin temsilcileriyle halka açık ve özel tartışmalar yürütülmüştür. Ayrıca, toplumun bir bütün olarak iklim politikasını geliştirme ve Ulusal katkı beyanını güncelleme sürecine katılmasını sağlamak amacıyla çevrimiçi istişare usulleri uygulanmıştır.

(sayfa 34) Müdahale tedbirlerinin ekonomik ve sosyal sonuçlarının ulusal katkı beyanının hazırlanmasında ne ölçüde ele alındığına ilişkin bilgi

Meksika, iklim değişikliğinin toplum içindeki farklı grupları eşit olmayan şekillerde etkilediğini ve bu durumun genellikle sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ile toplumsal cinsiyet ve kaynaklara erişim konusundaki eşitsizlikleri daha da kötüleştirdiğini kabul etmektedir. Bu anlamda ülke, uyum ve azaltım yaklaşımlarını, hükümetin üç kademesi, akademi, özel sektör ve sosyal kuruluşlarla koordinasyon içinde, ülkenin stratejik sistemleri ve sektörleri arasında bütünleştirmektedir. Özellikle uyum alanında, gerçekleştirilecek eylemlerin tasarlanması ve uygulanmasına karar verilmesine yardımcı olmak üzere sosyal eşitsizlikleri ve bu sorunların azaltılmasının faydalarını belirlemek için iklim değişikliği karşısındaki hassasiyet analiz edilmiştir. Bu yaklaşım aynı zamanda insan haklarının korunmasını da kapsamaktadır.

Devletlerin Uygulamalarına Örnekler

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Vanuatu

Revize Edilmiş ve Güncellenmiş Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 15) **Halkın katılımı ve iştiraki**

Kanada'da Net-Sıfır Emisyon Sorumluluk Kanununa göre Bakan, hükümetin bu Kanun kapsamında emisyon hedefini veya emisyon azaltma planlarını hazırlarken halka (eyalet hükümetleri ve Yerel Halklar da dâhil olmak üzere) görüş bildirme fırsatı sunmalıdır. Ayrıca, hedef, emisyon azaltma planı ve her türlü değişiklik, ilerleme raporları ve değerlendirme raporlarının tümü Parlamento'da görüşülerek halka açıklanır.

(sayfa 24) **İnsan Hakları ve İklim Adaleti**

İklim değişikliği, imkânları kısıtlı nüfuslar üzerinde farklı sosyal, ekonomik, kamu sağlığı ve diğer olumsuz etkilere neden olabilir ve olmaktadır. Küresel ısınma, doğası gereği sadece çevresel veya fiziksel değil, aynı zamanda etik ve siyasi bir konudur. Vanuatu'da hükümet, iklim değişikliğinin nedenlerini ve etkilerini çevresel adalet ve sosyal adalet kavramlarıyla ilişkilendirmenin gerekli olduğunu kabul etmektedir. İklim etkilerine, kayıp ve hasara karşı kırılganlıkla ilişkili olarak farklı insanların ve yerlerin eşitsiz sonuçlarla karşılaşmasından endişe duyulmaktadır. İklim değişikliği temelde yerelden ulusala ve küresele uzanan bir insan hakları meselesidir ve bu durumdan en çok etkilenenler iklim değişikliğine en az katkıda bulunanlardır. İklim değişikliği, neslimizin insan haklarına yönelik en büyük tehditlerinden biridir ve Vanuatu'daki bireylerin ve toplulukların temel yaşam, sağlık, gıda ve yeterli yaşam standardına sahip olma haklarına yönelik ciddi bir risk oluşturmaktadır.

Taahhütler:

- Vanuatu, iklim adaletini hükümet programının bir parçası haline getirmeyi, bu kapsamda ilgili kurumları iklim değişikliğinin dezavantajlı topluluklar ve bireyler üzerindeki orantısız sağlık, çevresel, ekonomik, kültürel ve sosyal etkilerini ele alacak programlar, politikalar ve faaliyetler geliştirmeye yönlendirmeyi taahhüt etmektedir.
- Vanuatu, BM Genel Kuruluna, devletlerin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı bugünkü ve gelecek nesillerin haklarını korumak için uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülükleri hakkında bir İstisari Görüş sunması için Uluslararası Adalet Divanından talepte bulunma çağrısında bulunmayı taahhüt etmektedir.

Bölüm 4: Ulusal Katkı Beyanı Genelinde Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması

Tüm çeşitlilikleriyle kadınların ve kız çocuklarının hakları insan haklarıdır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kadınlara karşı ayrımcılığı özellikle yasaklamakta ve kadınların ilgili karar alma süreçlerine dâhil edilmelerini talep etmektedir.²³ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, iklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının toplumsal cinsiyet boyutlarına ilişkin 37 sayılı Genel Tavsiye Kararında, Devletlerin iklim değişikliği ve iklim eylemi alanında kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yükümlülüklerini açıkça ifade etmiştir.²⁴ Paris Anlaşmasının giriş bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine özel olarak atıfta bulunmaktadır. Anlaşmanın 7. Maddesinde toplumsal cinsiyete duyarlı uyum çağrısı yapılarak, iklim eyleminde kadın haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılmasının önemi daha da vurgulanmaktadır.

BMİDÇS Taraflar Konferanslarında, Lima Toplumsal Cinsiyet Çalışma Programından başlayarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim değişikliği konusunda bir dizi önemli karar kabul edilmiştir. COP25'te Taraflar, "iklim politikası ve eyleminin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde uygulanması ve uygulama araçlarının, Tarafların kararlılıklarını artırmalarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmelerini sağlayabileceğini" belirtmişlerdir. Devletler, Ulusal katkı beyanlarında, iklim eylemi süresince toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın ve kız çocuklarının haklarını anaakımlaştırmayı taahhüt etmeli ve toplumsal cinsiyetle ilgili olarak gerçekleştirecekleri somut eylemleri tanımlamalıdır. Bu eylemler aşağıdakileri içermelidir.

Tavsiye 4-1: Toplumsal cinsiyet eşitliği ile tüm çeşitliliğiyle kadın ve kız çocuklarının haklarının ulusal katkı beyanı kapsamındaki tüm politika alanlarında ana akımlaştırılması taahhüt edilmelidir

Devletler, uluslararası insan hakları hukuku ve Paris Anlaşması uyarınca, iklim eylemlerinde kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştırmakla yükümlüdür. Tüm alanlarda politikaların tutarlı olmasını sağlamak ve toplumsal cinsiyete duyarlı eylemleri desteklemek için ulusal iklim taahhütleri ile ulusal toplumsal cinsiyet eylem planları, programları ve politikaları arasındaki bağlantılar Ulusal katkı beyanlarında açıkça tanımlanmalıdır. Özellikle kadınlar, kız çocukları, toplumsal cinsiyeti farklı kişiler, toplumsal cinsiyet odak noktaları, kurumsal toplumsal cinsiyet eşitliği çerçeveleri ve koordinasyon mekanizmaları, Ulusal katkı beyanlarının tasarımı ve uygulanmasında açıkça tanımlanmış bir role sahip olmalıdır.

Tavsiye 4-2: Kadınların, kız çocuklarının ve toplumsal cinsiyeti farklı kişilerin değişim aracı ve kilit paydaş olarak oynadığı rol tanınmalı ve desteklenmelidir

Katılım, ayrımcılık ve ötekileştirmenin ele alınmasına yönelik hak temelli yaklaşımların temel bir unsurudur. İklim değişikliğinden etkilenen toplulukları desteklemeyi amaçlayan projeler ve programlar, kadınlar, kız çocukları ve toplumsal cinsiyeti farklı kişiler tam olarak dâhil edildiğinde daha etkili olur. Bu kişiler iklim eylemine dâhil edilmediğinde, ihtiyaçlarının ele alınma ihtimali azalır buna karşılık eşitsizliklerin sürdürülme ihtimali artar. İklim eyleminin etkili olabilmesi için, karar alıcılar kadınların, kız çocuklarının ve toplumsal cinsiyeti farklı kişilerin anlamlı ve etkili katılımına öncelik vermeli ve bu kişilerin benzersiz bakış açısına, uzmanlığa ve sorun çözme kabiliyetine sahip değişim araçları olduğunu kabul etmelidir.

²³ Örn. bkz. [Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi](#) (CEDAW), (18 Aralık 1979), Giriş ve Madde 7-8.

²⁴ [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutlarına İlişkin 37 Sayılı Genel Tavsiye Kararı](#) (7 Mart 2018).

Ulusal katkı beyanlarında, ulusal ve yerel düzeylerde toplulukların, kadın örgütlerinin ve hükümet yetkililerinin kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirme konusunda kapasitesinin geliştirilmesi desteklenmelidir.

Tavsiye 4-3: Yenilikçi iklim finansman araçlarının yanı sıra ulusal ve küresel iklim fonları aracılığıyla toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve toplumsal cinsiyete duyarlı iklim finansman mekanizmalarının desteklenmesi taahhüt edilmelidir.

Devletler, iklim fonlarının iklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelere ve insanlara fayda sağlamasını temin etmeli ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadın ve kız çocuklarının haklarını yönetim yapılarına, proje onay ve uygulama süreçlerine ve halkın katılım mekanizmalarına sistemli bir şekilde dâhil etmelidir. Bu tür çalışmalar, proje öncesi ve sonrasında toplumsal cinsiyet ve insan hakları etki değerlendirmelerini; nicel ve nitel göstergelere dayalı olarak toplumsal cinsiyet politikalarının uygulanmasına ilişkin düzenli raporlamayı, proje döngüsü boyunca toplanan toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış verileri, kadınların ve toplumsal cinsiyet farklılığına sahip kişilerin katılımcı proje izleme sürecine aktif katılımını; toplumsal cinsiyete duyarlı paydaş istişaresi için yol gösterici ilkeler geliştirilmesini; toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim değişikliği konularında çalışan ulusal ve yerel örgütlerin katılımının, taban örgütlerini destekleyecek fonların artırılması da dâhil olmak üzere kolaylaştırılmasını ve zorunlu toplumsal cinsiyet bütçelemesi ve toplumsal cinsiyet mali denetimlerini içermelidir.

Tavsiye 4-4: Etkili izleme, ayrıştırılmış veriler ve göstergeler yoluyla toplumsal cinsiyete duyarlı, kanıta dayalı kararlar alınmasına yardım edilmelidir

Tüm Devletler, toplumsal cinsiyet etki değerlendirmeleri yaparak; toplumsal cinsiyete ve bunun yaş, engellilik ve etnik köken gibi özelliklerle kesişimlerine özel önem veren ayrıştırılmış veriler toplayarak; toplumsal cinsiyete özgü göstergeler geliştirerek; iklim değişikliğinin dezavantajlı gruplar, kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini haritalayarak ve kadınları desteklemek ve faydalara erişimi artırmak için öncelikli eylem alanlarını belirleyerek, iklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki farklı insan hakları etkilerini daha iyi anlayarak ve finanse ederek iklim eyleminin etkinliğini artırmayı taahhüt etmelidir.

Yol Gösterici Sorular

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal katkı beyanı kapsamındaki tüm politika alanlarında **etkin bir şekilde anaakımlaştırıldı mı?**
- Ulusal katkı beyanında de tanımlanan **ulusal toplumsal cinsiyet eylem planları, programları ve politikaları ile ulusal katkı beyanı arasında bağlantı var mı?**
- Ulusal katkı beyanında, kadınların, kız çocuklarının ve toplumsal cinsiyeti farklı kişilerin iklim eylemine katılımının önündeki pratik ve kültürel engeller ve bu engellerin aşılmasına yönelik araçlar tanımlanıyor mu?
- **Kadınların ve kız çocuklarının değişim araçları** ve kilit paydaşlar olarak oynadıkları rol ulusal katkı beyanı tarafından tanınıyor ve geliştiriliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında etkilenen kişiler, kadın örgütleri ve ulusal ve alt ulusal düzeylerdeki hükümet yetkililerine yönelik toplumsal cinsiyet çeşitliliği ve tüm çeşitlilikleriyle kadın ve kız çocuklarının hakları ile ilgili kapasite geliştirme desteği yer alıyor mu?
- **Ulusal katkı beyanında, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmekle görevli mevcut kurumların**, çerçevelerin ve hükümet yapılarının sağladığı bilgilerin hazırlık sürecini nasıl etkilediği açıklanıyor mu ve bu yapıların uygulamaya etkin bir şekilde dâhil edilmesi taahhüt ediliyor mu?

- Ulusal katkı beyanında **toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve toplumsal cinsiyete duyarlı iklim finansmanı** taahhüdünde bulunuluyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, yenilikçi iklim finansman araçları olduğu kadar ulusal ve küresel iklim fonlarını kullanarak **toplumsal cinsiyete duyarlı iklim finansman mekanizmalarının desteklenmesi ve geliştirilmesi** taahhüt ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında toplumsal cinsiyete göre ayrılmış verilerin ve göstergelerin kullanılması dâhil olmak üzere uygulanmasının toplumsal cinsiyete dayalı etkilerini etkin bir şekilde izlemeyi taahhüt ediliyor mu?

Önemli Uluslararası Belgeler:

[Kadınlara Karşı Her Türkü Avrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi](#) (1979)

[Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu](#) (1995)

[Gündem 2030, Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 5](#) (2015)

Devletlerin Uygulamalarına Örnekler

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Marshall Adaları

İkinci Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 16) Toplumsal Cinsiyet ve İnsan Hakları Bölümü

37.İklim değişikliğinin ve müdahale girişimlerinin kadınlar, erkekler ve gençler üzerindeki farklılaşan etkileri de dâhil olmak üzere sosyal meseleler tüm iklim değişikliği politikalarına, planlarına ve uygulamalarına sistemli bir şekilde dâhil edilmelidir. Kadınlar, küresel toplumda kaynaklara ve hizmetlere erişimlerini, kullanımlarını ve kontrollerini sınırlandıran ötekileştirilmiş statüleri nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerinden orantısız bir şekilde etkilenmektedir.

38.[Tile Til Eo 2050 İklim Stratejisi] Marshall Adalarının iklim değişikliğiyle ilgili politikaların ve mevzuatın geliştirilmesi, kabul edilmesi ve uygulanmasının tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet hususlarının ve insan hakları temelli bir yaklaşımın anaakımlaştırılmasına ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir. İlk adım, özellikle kırsal uzak bölgelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve sosyal eşitsizlikleri ele almak üzere kadınlar, erkekler, gençler ve ötekileştirilmiş ve savunmasız gruplar için eksiklikleri, ihtiyaçları ve fırsatları belirlemek üzere toplumsal cinsiyete göre farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış veri toplamayı artırmaktır. Bu 2050 Stratejisinin gelecekte gözden geçirilmesi de dâhil olmak üzere, bu hususların daha iyi hale getirilmesi için daha fazla uzmandan görüş alınmalıdır. Marshall Adalarının insan hakları yükümlülüklerine tam uyumunu aşamalı olarak sağlamak için bir strateji geliştirilmelidir.

39.Kadınlar, erkekler ve gençler, toplumlarının iklim değişikliğiyle ilgili endişelerinin tespit edilmesi ve ele alınması sürecine değerli paydaşlar olarak dâhil edilmeli ve dayanıklılıklarının artırılmasını sağlayacak müdahaleler için bilgilerinden faydalanılmalıdır. Marshall Adalarındaki toplumsal cinsiyet örgütlerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet ve insan hakları uzmanlarından da savunuculuk, katılım ve kapasite geliştirme çalışmaları ve sektöre özgü toplumsal cinsiyet değerlendirmeleri konusunda daha fazla destek alınmalıdır.

Bölüm 5: Yerli Halklarının Haklarının ve Geleneksel Bilgisinin Dâhil Edilmesi

Ulusal katkı beyanlarının planlanması ve uygulanması sırasında ve Yerli Halkların geleneksel arazileri, kaynakları, bölgeleri ve bilgisiyle ilgili kararlar alınırken BM Yerli Halkların Hakları Bildirgesinde (UNDRIP)²⁵ ifade edildiği gibi Yerli Halkların haklarına tamamen saygı gösterilmelidir. Bu konuda Yerli ve Kabile Halklarına ilişkin 169 sayılı ILO Sözleşmesi daha ayrıntılı bir şekilde yol göstermektedir. Yerli Halkların haklarını etkileyebilecek kararlar onların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızaları (FPIC) olmadan alınmamalıdır. Paris Anlaşmasının giriş bölümünde Taraflara, iklim eylemi gerçekleştirirken Yerli Halkların haklarına saygı göstermeleri, bu hakları teşvik etmeleri ve dikkate almaları çağrısında bulunulmakta ve 7. Maddesinde geleneksel bilginin rehberliğinde katılımcı uyumun öneminden bahsedilmektedir.

Paris Antlaşmasıyla kurulan Yerel Topluluklar ve Yerli Halklar Platformu ve bu platformun kolaylaştırıcı çalışma grubu, Yerli Halkların geleneksel bilgilerinin iklim değişikliği ile ilgili olarak kullanılmasına ilişkin yol göstermektedir. IPCC'nin son raporlarında hak temelli yaklaşımların önemi vurgulanmakta ve Yerli Halkların geleneksel bilgilerine saygı gösterilmesinin ve Yerli Halkların iklim eylemine dâhil edilmesinin daha etkili ve sürdürülebilir iklim dirençli kalkınma sağlayacağı belirtilmektedir.

Tavsiye 5-1: UNDRIP’de ifade edilen yükümlülükler, Ulusal katkı beyanının hazırlanmasına ve uygulanmasına dâhil edilmelidir

UNDRIP, Yerli Halkların haklarıyla ilgili asgari standartların evrensel bir çerçevesini oluşturmaktadır ve bu hakların birçoğu iklimle ilgili politika yapımıyla doğrudan ilgilidir. Örneğin UNDRIP, Yerli Halkların toprakları, bölgeleri, kaynakları ve geleneksel bilgileri üzerindeki haklarının yanı sıra çevrenin korunması ve muhafaza edilmesi haklarını da tanımaktadır. UNDRIP ayrıca, iklim değişikliğinden ve iklim politikalarının olası olumsuz sonuçlarından etkilenebilecek Yerli Halkların, toprakları, bölgeleri, suları ve kıyı denizleri ile kendilerine özgü manevi ilişkilerini sürdürme ve güçlendirme ve bu konuda gelecek nesillere karşı sorumluluklarını yerine getirme hakları da dâhil olmak üzere kültürel haklarını da korumaktadır.²⁶ Ulusal katkı beyanının uygulanması sırasında bu haklara saygı gösterilmeli, bu haklar korunmalı ve gereği yerine getirilmelidir.

Tavsiye 5-2: Yerli Halklarının özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızasına saygı gösterilmelidir

Ulusal katkı beyanının planlanması ve uygulanması sırasında Yerli Halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızası (FPIC) alınmalıdır. Yerli Halklar kendilerini veya topraklarını etkileyebilecek projelere rıza gösterme, rıza göstermeme ve rızalarını geri çekme hakkına sahiptir. Bu şekilde rıza alınması için aynı zamanda projelerin hangi koşullar altında tasarlanabileceği, uygulanabileceği, izlenebileceği ve değerlendirilebileceği konusunda da bilgi verilmelidir. Ulusal Kalkınma Planında önerilen faaliyetlerin ve politikaların ortaklaşa sahip olunan toprakları ve bölgeleri etkilemesi durumunda, Ulusal Kalkınma Planı katılımının özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza açısından ilgili uluslararası insan hakları standartlarını nasıl yerine getirdiğini göstermelidir.²⁷

²⁵ Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi (UNDRIP) (13 Eylül 2007), Madde 1.

²⁶ UNDRIP, Madde 25.

²⁷ UN REDD, [Özgür, Önceden ve Bilgilendirilmiş Onam Hakkında Kılavuz İlkeler](#) (13 Kasım 2012).

Tavsiyeler 5-3: Ulusal katkı beyanı hazırlanırken ve uygulanırken geleneksel bilgiler dâhil edilmeli ve bu bilgilere saygı gösterilmelidir

IPCC ve Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Hükümetlerarası Bilim-Politika Platformu (IPBES), ister azaltıma ister uyuma yönelik olsun, iklim politikası oluştururken geleneksel bilginin dâhil edilmesinden büyük fayda sağlanabileceğini kabul etmiştir.²⁸ Paris Anlaşması, Tarafların iklim müdahalelerine geleneksel bilginin dâhil edilmesini sağlama taahhüdünü yeniden teyit etmiştir. Geleneksel bilgi dâhil edilirken özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızaya tam olarak saygı göstermeli ve bu bilginin kötüye kullanılmasını önlemek için uygun güvenceler sağlanmalıdır.

Yol Gösterici Sorular

- Ulusal katkı beyanında, Yerli kadınlar, gençler, engelliler ve geleneksel bilgiye sahip olanlar dâhil, **Yerli Halkların** ulusal katkı beyanı **planlanırken** nasıl bilgilendirildiği ve kendilerine **nasıl danışıldığı** açıklanıyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, Yerli Halkların, özellikle de kadınların Ulusal katkı beyanının uygulanmasına ve izlenmesine **etkin katılımını** güvence altına almak için yeni mekanizmalar ve süreçler tesis ediliyor mu ya da var olan **mekanizma ve süreçler** görevlendiriliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, iklim eylemlerinde **Yerli Halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızasını** alınması taahhüt ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, etkili azaltım ve uyum politikaları için **geleneksel bilginin önemli rolü** kabul ediliyor ve Yerli Halkların geleneksel bilgilerine ilişkin haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve bu hakların yerine getirilmesi taahhüt ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, Yerli Halkların iklim eyleminin hazırlanmasına ve uygulanmasına anlamlı ve etkin bir şekilde katılmasını sağlamak amacıyla yerel yönetim temsilcileri, devlet memurları, Yerli Halklar ve diğer ilgili paydaşlar için **kapasite geliştirme taahhüdünde** bulunuluyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, iklim değişikliğinin ve/veya iklim eyleminin Yerli Halkların haklarını olumsuz etkilemesi durumunda Yerli Halklar için bir **şikâyet mekanizması ve güvence altına alınmış bir başvuru yolu** tanımlanıyor mu veya kurulması amaçlanıyor mu?

Önemli Uluslararası Belgeler:

[ILO, Yerli Halkların ve Kabilelerin Haklarına Dair 169 No.lu Sözleşme](#) (1989)
[BM Yerli Halkların Hakları Bildirgesi](#) (2007)
[Dünya Yerli Halklar Konferansı Sonuç Belgesi](#) (2014)

²⁸ IPCC, [İklim Değişikliği ve Arazi: IPCC'nin karasal ekosistemlerde iklim değişikliği, cölleşme, arazi bozunumu, sürdürülebilir arazi yönetimi, gıda güvenliği ve sera gazı emisyonları üzerine özel raporu](#), (2020); IPBES, Biyolojik çeşitlilik ve İklim değişikliği – Çalıştay Raporu (2021).

Örnek Devlet Uygulaması

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Nepal

İkinci Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 5) **Hedefler: Tarım, Ormanlık ve Diğer Arazi Kullanımları:**

- Toplum temelli yönetim altındaki ormanlar Nepal'deki orman alanının en az %60'ını oluşturacak; yönetim komitelerinde kadınlar %50 oranında temsil edilecek ve kilit görevlerde Dalitlerin ve Yerli Halkın orantılı şekilde temsil edilmesi sağlanacaktır.
- 2030 yılına kadar, Özgür, Önceden ve Bilgilendirilmiş Onay (FPIC) dâhil olmak üzere sosyal ve çevresel koruma tedbirlerinin sağlanması için kurumsal mekanizmalar ve yapılar oluşturulacak ve yeterli bütçe sağlanacak; orman kullanım hakkı konusu ele alınacak, Yerel Topluluklar, kadınlar ve Yerli Halkların finans ve teknolojiye erişimi sağlanacaktır.
- Yerel Toplulukların, kadınların ve Yerli Halkın sürdürülebilir orman yönetiminden, havza yönetiminden ve biyolojik çeşitliliğin korunmasından adil ve eşit şekilde (karbon ve karbon dışı) faydalanması sağlanacaktır.
- Kadınların, Yerli Halkların, küçük toprak sahibi çiftçilerin ve ötekileştirilmiş grupların iklim-akıllı tarım teknolojilerine daha fazla erişimi sağlanacaktır.

(sayfa 8) **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Kapsayıcılık (GESI):**

2030 yılına kadar toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve toplumsal kapsayıcılığın aşağıdaki ulusal katkı beyanı hedeflerine ulaşma sürecine dâhil edilmesi için bir Eylem Planı hazırlanacaktır.

- Kadınların, çocukların, gençlerin, Yerli Halkların ve ötekileştirilmiş grupların iklim değişikliğiyle ilgili politikaların geliştirilmesine ve yerel, il ve ulusal düzeylerde planlama, izleme ve uygulama süreçlerine tam, eşit ve anlamlı katılımını sağlamak için ayrılmış kaynaklarla (insan ve mali) özel programlar geliştirmek.
- Kadınların, Yerli Halkların ve gençlerin iklim değişikliği forumlarında liderlik, katılım ve müzakere kapasitesini desteklemek.
- İlerleme ve başarıları raporlarken toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler sağlamak.

(sayfa 10) **Planlama Süreci**

Ulusal katkı beyanı, ulusal düzeyde ve il düzeyinde bir dizi istişare ile kapsayıcı ve katılımcı bir süreç sonucunda hazırlanmıştır.

Nepal, ulusal katkı beyanını, Kimseyi Geride Bırakma (LNOB) ilkesini izleyen ülke odaklı bir süreç sonucunda hazırlamıştır. Uzmanlardan oluşan bir ekip, kapsayıcı ve sektörel politikaları, stratejileri ve programları gözden geçirmiş; veri toplama ve analiz yapma sürecini koordine etmiştir. Bu değerlendirmeler daha sonra hem ulusal düzeyde hem de il düzeyinde bakanlıklar, uzmanlar, Yerel Halklar, kadınlar, Yerli Halklar ve gençlerle yüz yüze ve sanal istişareler yoluyla doğrulanmıştır.

2030 yılına kadar 753 yerel yönetimin tamamı iklime dirençli ve toplumsal cinsiyete duyarlı uyum planları hazırlayacak ve uygulayacaktır. Bu planlar,... Yerli Halklar... üzerinde odaklanarak iklim değişikliği ve afetlere karşı kırılganlığı ve riskleri ele alacak ve uyum ve afet risklerinin azaltılması ve yönetimi tedbirlerine öncelik verecektir.

(sayfa 19) **Uygulama Araçları**

Nepal, hedeflere sistemli bir şekilde ulaşılmasını sağlamak için ayrıntılı bir ulusal katkı beyanı uygulama çerçevesi/yol haritası/planı hazırlayacaktır. Bu çerçevenin/yol haritasının/planın temel unsurları şunlardır:

- Kurumsal Mekanizma: Ulusal katkı beyanının federal yönetimler, eyalet yönetimleri ve yerel yönetimler aracılığıyla, gençler, kadınlar ve Yerli Halklar da dâhil olmak üzere diğer ilgili paydaşlarla işbirliği içinde uygulanması.
- İletişim ve Koordinasyon: Farklı yönetim düzeyleri arasında ve kadınlar, Yerli Halklar ve gençler de dâhil olmak üzere farklı sektörler ve paydaşlar arasında net iletişim kanallarının tesis edilmesi.

Örnek Devlet Uygulaması

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Kosta Rica

İkinci Ulusal Katkı Beyanı²⁹

(sayfa 12) **Adil geçiş, sosyal adalet ve iklim adaleti**

Kosta Rika, bazı grupların sosyal, ekonomik ve tarihi koşullarının iklim değişikliğinin etkileri karşısında daha savunmasız hale gelmelerine yol açtığını kabul etmektedir. En hassas gruplar arasında engelliler, trans bireyler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar, Yerli Halklar ve Afrika kökenli topluluklar yer almaktadır. Yerli Halklar ve Afrika kökenli topluluklar aynı zamanda kendi dünya görüşlerine ve bunların gerektirdiği doğa ile ilişkilerine dayanan paha biçilmez bilgi ve gelenekleri de muhafaza etmektedir ve iklim eylemi bu topluluklarla birlikte ele alınırken bu bilgi ve gelenekler temel alınmalıdır.

(sayfa 40) **Ormanlar ve karasal biyolojik çeşitlilik**

Kosta Rika, 2030 yılına kadar, orman ekosistemleri, tarımsal ormancılık ve turbalık ekosistemleri gibi karasal ekosistemlerden kaynaklanan emisyonları tutma ve/veya azaltma kapasitesini sürdürmesine veya artırmasına olanak tanıyacak kültürel yerli koruma sisteminin güçlendirilmesi de dâhil olmak üzere çeşitli eylemler gerçekleştirecektir.

(...) Kosta Rika, 2030 yılına kadar, Ulusal REDD+ Stratejisinde belirlenen tedbirleri uygulamak için yerli halklarla ortaklaşa Bölgesel Orman Çevre Planlarını yürürlüğe koyacaktır. Bu planlar, belirlenen ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesine uygun olarak istişare süreci yoluyla yapılacaktır.

İklim güçlendirme eylemi

Uygulama sürecinde, gençler, Yerli Halklar ve Afrika kökenli topluluklar da dâhil olmak üzere tüm ülkedeki farklı grupların bakış açılarının göz önüne alınmasını desteklemek için, farklı toplulukların gerçeklerine ve dünya görüşlerine uygun bir şekilde iletişim, katılım ve vatandaşları güçlendirme eylemleri hayata geçirilecektir.

(sayfa 50) 2021 yılından itibaren Afrika kökenli toplulukların, kadın örgütlerinin, gençlerin, trans bireylerin, yerli halkların, engellilerin ve yaşlıların da aralarında bulunduğu iklim değişikliğine karşı özellikle savunmasız gruplar için, farklı toplulukların ve nüfusların gerçeklerine, dünya görüşlerine ve geleneklerine uygun ve erişilebilir bir şekilde, hem sanal hem de yüz yüze diyalog ve katılım alanları tesis edilecektir.

(sayfa 52) 2030 yılına kadar ülkede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve Afrika kökenli toplulukların, kadın örgütlerinin, gençlerin, trans bireylerin, Yerli Halkların, engellilerin ve yaşlıların iklim gündeminde güçlendirilmesi için gerekli göstergeler eylem sektörlerinde izlenecektir.

Şeffaflık ve sürekli iyileştirme

(sayfa 54) 2030 yılına kadar ülkede, en azından Afrika kökenli topluluklar, kadın örgütleri, gençler, trans bireyler, Yerli Halklar, engelliler ve yaşlılar dâhil olmak üzere, tarih boyunca dışlanmış grupların ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı en savunmasız olanların durumuna ilişkin farklılaştırılmış veriler elde edilecektir.

Katkı beyanının uyumla ilgili öncelikleri

²⁹ Kitapçığın yazarları tarafından çevrilmiştir.

(sayfa 78) Kılavuz 7 - 2030 yılına kadar, biyolojik koridorlarda, özel koruma alanlarında, yerli bölgelerinde, tarım ve hayvancılık çiftliklerinde biyolojik çeşitliliğin korunması ve diğerlerinin yanı sıra doğal ve kültürel mirasın bütünleşik bir şekilde yönetilmesi yoluyla Devletin doğal mirasının içinde ve dışında ekosistem temelli uyum teşvik edilecektir.

Planlama süreci

(sayfa 100) İklim Değişikliği Müdürlüğü [CCD], bu kamu istişare sürecini güçlendirmek amacıyla Kasım ve Aralık 2020'de iklim krizi nedeniyle savunmasız hale gelen ve karar alma mekanizmalarında daha az temsil edilen topluluklarla ve gruplarla bir dizi görüşme düzenlemiştir. (...) CCD, Afrika kökenli topluluklar, kadın örgütleri, gençler, trans bireyler, Yerli trans bireyler, Yerli Halklar, engelliler ve yaşlılar ile görüşmeler düzenlemiştir.

Hakkaniyetin ele alınması da dâhil olmak üzere hakkaniyete ilişkin değerlendirmeler

(sayfa 111) Aynı zamanda, Yerli Halkların ve Afrika kökenli toplulukların, kendi dünya görüşlerine dayanan bilgi ve geleneklerini ve bu bilgi ve gelenekleri doğrultusunda doğayla olan ilişkilerini korudukları, bunların çok değerli olduğu ve bu topluluklarla iklim eyleminin ele alınmasında temel teşkil etmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Taraf, Paris Anlaşması Madde 4 paragraf 3'ü nasıl ele almaktadır?

(sayfa 112) Bazı grupların sosyal, ekonomik ve tarihi koşullarının iklim değişikliğinin etkileri karşısında daha savunmasız hale gelmelerine yol açtığını kabul edilmektedir. En hassas gruplar arasında engelliler, trans bireyler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar, Yerli Halklar ve Afrika kökenli topluluklar yer almaktadır ve bu grupları iklim eylem araçlarının ve özellikle de Ulusal katkı beyanının hazırlanmasına uygun şekillerde dâhil etmek için özel çaba sarf edilmektedir.

Bölüm 6: Arazi Kullanım Hakkı ve Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetimi

Arazilere, su kaynaklarına ve doğal kaynaklara erişim, bunların kullanımı ve kontrolü, diğerlerinin yanı sıra yaşam, hak sahipliği, gıda, yeterli barınma, su, sanitasyon, kalkınma, hareket özgürlüğü ve temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakları da dâhil olmak üzere birçok insan hakkından yararlanılmasını etkiler. Ulusal katkı beyanlarında karada ve su altında hak sahipliği, kaynak yönetimi, koruma alanları ve ekosistem restorasyonu gibi konular ele alınmalıdır. Bu konular Yerli Halklar ve yerel topluluklar için özellikle önemlidir. BM Köylü Hakları Bildirgesi, arazi ve kaynak yönetimiyle ilgili insan hakları yükümlülüklerini ifade etmekte ve özellikle savunmasız durumdaki insanlar açısından bu hakların korunması gereğini vurgulamaktadır. Diğerlerinin yanı sıra köylülerin, kadınların, gençlerin, Yerli Halkların ve yerel toplulukların arazi ve kaynak haklarının güçlendirilmesinin desteklenmesi, besleyici gıdaya erişimlerini artıracak, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirecek ve kaynaklar üzerindeki ihtilafları azaltacaktır. Arazi ve kaynak hakları, öngörülebilir gelir kaynakları sağlayarak yoksulluğun azaltılmasına da yardımcı olabilir.

Hem ormansızlaşma, kuraklık ve diğer ekosistem bozulması biçimlerinden kaynaklanan emisyonları azaltan hem de doğal ekosistemlerin karbon yutağı olarak hareket etme rolünü restore eden ve geliştiren arazi ve doğal kaynak yönetimi, Ulusal katkı beyanlarının temel bir unsurudur ve önemlidir. İyi bir çevresel yönetim, ekosistemlerin ve toplulukların dayanıklılığını artırmada uyum açısından önemli faydalar sağlayabilir. Araştırmalar, Yerli Halkların güçlendirilmesinin ve müşterek haklarının korunmasının, ormanların ve doğal ekosistemlerin korunmasında özellikle etkili bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.³⁰ Yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, topluluk arazi haklarının ve Yerli orman arazilerinin kullanım hakkının güvence altına alınmasının uygun maliyetli azaltım politikaları olduğunu göstermiştir.³¹ Ulusal katkı beyanlarında kırsal toplulukların haklarını desteklerken ormancılık ve arazi kullanımından kaynaklanan emisyonları azaltmak için, diğerlerinin yanı sıra kadınların ve kız çocuklarının, Yerli Halkların, yerel toplulukların ve köylülerin arazi ve kaynak haklarının güçlendirilmesine yönelik taahhütler yer almalıdır.

Tavsiye 6-1: Ulusal katkı beyanlarında arazi kullanımına ve toplum temelli doğal kaynak yönetimine yönelik hak temelli ve toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlara yer verilmelidir

Ulusal katkı beyanlarında, arazi kullanım hakkı ve toplum temelli doğal kaynak yönetiminin emisyonların azaltılması ve ekosistemlerin direncinin artırılmasında oynadığı rol dikkate alınmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile Yerli Halkların ve yerel toplulukların hak sahipliği sistemlerinin güçlendirilmesine yönelik açıkça taahhütte bulunulmalıdır. Etkilenen insanlarla istişare edilerek ve mevcut en iyi bilimsel bilgiler ışığında belirlenen koruma ve sürdürülebilir kullanım hedefleri iklime dirençli kalkınmayı destekleyecektir. İnsan haklarının etkili bir şekilde korunmasını sağlamak için, hak sahipliğinin uygulanabilirliğini ve yargı yoluyla korunmasını sağlayan etkili yasal çerçevelere ihtiyaç vardır.

³⁰ IPCC, [Çalışma Grubu II İklim Değişikliğinin Etkileri, Uyum ve Kırılganlık Üzerine IPCC Altıncı Değerlendirme Raporuna Katkı, Politika Yapıcılar için Özet](#) (2022), sayfa 21.

³¹ World Resources Institute (WRI) ve Rights and Resources Initiative (RRI), ["Hakları Güvence Altına Almak, İklim Değişikliğiyle Mücadele Etmek"](#) (2014).

Tavsiye 6-2: Eşitlikçi, toplumsal cinsiyete duyarlı iklim finansmanı yoluyla ormanların ve diğer doğal sistemlerin korunması ve restorasyonu da dâhil olmak üzere sürdürülebilir arazi ve kaynak kullanımının teşvik edilmesi

Uluslararası iklim ve kalkınma finansmanı, bireysel ve müşterek arazi ve kaynak haklarının etkin bir şekilde korunmasını hızlandırma ve destekleme fırsatı sunmaktadır. Donör ülkeler, Ulusal katkı beyanları aracılığıyla, sağladıkları iklim finansmanının bir kısmının diğerlerinin yanı sıra kadınların ve kızların, köylülerin, yerel toplulukların ve Yerli Halkların sağlıklı ekosistemlere katkıda bulunan yatırımlarını ve uygulamalarını desteklemek için kullanılabilmesini sağlamayı taahhüt etmelidir. Ayrıca donörler, topluluk arazilerini ve kaynaklarını güvence altına almak ve korumakla görevli devlet kurumlarına verdikleri desteği artırabilirler.

Yol Gösterici Sorular:

- Ulusal katkı beyanında, Yerli Halklar ve yerel topluluklar için **spesifik, ölçülebilir ve sağlam kullanım hakları ve doğal kaynak hakları** tanınıyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, **topluluk temelli doğal kaynak yönetimi ve hak sahipliği sistemlerinin** tanınması ve güçlendirilmesi taahhüt ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, **kadınların ve kız çocuklarının toprak ve kaynaklar üzerindeki eşit hakları** güvence altına alınıyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, ormancılık, madencilik, çiftçilik, balıkçılık ve maden çıkarma endüstrileri de dâhil olmak üzere arazi ve kaynak haklarının yönetimi ile ilgili **karar alma süreçlerinde şeffaflık** sağlanıyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, arazi kullanım hakkı ve doğal kaynak yönetimiyle ilgili ulusal ve uluslararası düzeydeki **ilgili olabilecek çerçeve ve politikalarla sinerji yaratılıyor mu?**
- Ulusal katkı beyanında, kullanım hakkının reformu için **finansmana ve kapasite geliştirmeye**, güvencelerin desteklenmesine ve toplum temelli doğal kaynak yönetiminin etkin bir şekilde izlenmesine öncelik veriliyor mu?
- Arazi ve doğal kaynak yönetimine ayrılan iklim finansmanı, **köylüleri, kadınları ve kız çocuklarını, Yerli Halkları ve yerel toplulukları güçlendirmek** için fonlar içeriyor mu?

Önemli Uluslararası Belgeler:

[Ulusal Gıda Güvenliği Bağlamında Arazi, Balıkçılık ve Ormanların Kullanım Hakkının Sorumlu Yönetimine İlişkin Gönüllü Kılavuz İlkeler](#) (2012)
[Birleşmiş Milletler Köylülerin ve Kırsal Alanda Çalışan Diğer İnsanların Hakları Bildirgesi](#) (2018)
[BM Yerli Halkların Hakları Bildirgesi](#) (2007)

Örnek Devlet Uygulaması

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Çokuluslu Bolivya Devleti

İkinci Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa XIV) **Yönetici Özeti**

Ulusal katkı beyanında, ormansızlaşmanın azaltılmasını, ağaçlandırma ve yeniden ağaçlandırma faaliyetlerinin yürütülmesini, bütüncül ve sürdürülebilir orman yönetiminin uygulandığı alanların artırılmasını, korunan alanların içinde ve dışında uyarlanabilir tedbirlerin hayata geçirilmesini, orman yangınlarının daha iyi kontrol edilmesinin desteklenmesini ve diğerlerinin yanı sıra yerli halkların, yerel toplulukların, kültürler arası toplulukların ve Afro-Bolivya halkının güçlü bir rol ve katılımının sağlanması önerilmektedir.

(sayfa 5) **2. Ulusal Koşullar**

Bolivya'da iklim değişikliği riski özellikle yerli halklar, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanlar, kadınlar, çocuklar, engelliler, kırsal alanlarda yaşayanlar ve karar alma mekanizmalarına ve kaynaklara erişimi sınırlı olan insanlar gibi savunmasız gruplar açısından yüksektir. 2,7 milyondan fazla çocuk ve ergen (nüfusun %24'ü) taşkın ve kuraklık riski yüksek bölgelerde yaşamaktadır. Kırsal yoksulluk nüfusun %54'ünü (%98'i yerli) etkilemekte olup, doğal kaynaklara ve tarımsal üretime olan bağımlılıkları göz önüne alındığında bu kesim iklim değişikliği karşısında özellikle savunmasızdır.

(sayfa 10) **İlgili unsurlar**

Hakların tamamlayıcılığı. Toprak Ananın Çerçevesi, İyi Yaşam için Bütüncül Kalkınma başlıklı 300 sayılı Kanun uyarınca, iklim planlamasında ve yönetiminde Toprak Ananın haklarına, Bolivya halkının bütüncül kalkınma haklarına, yerli köylü ulusların ve halkların haklarına ve nüfusun maddi, sosyal ve manevi yoksulluktan uzak yaşama hakkına saygı gösterilmelidir. Aynı şekilde Devlet, hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm kişi ve toplulukların kanunlarda ve uluslararası insan hakları anlaşmalarında yer alan haklarını özgürce ve etkili bir şekilde kullanmalarını güvence altına alır.

(sayfa 18) **Ormancılık sektörü hedefleri**

(...) Bu nedenle Ulusal katkı beyanında, küçük kırsal yerli ve aborjin köylü üreticilerin ve kültürlerarası toplulukların doğal kaynaklara erişimini güçlendirecek bir politika çerçevesinde, ormansızlaşmanın azaltılması ve ormanların entegre ve sürdürülebilir yönetiminin artırılması hedefi önerilmiştir.

Tarım sektörü hedefleri

(sayfa 29) **Hedef (26) 2030'a kadar gıda güvensizliği yüksek olan kırsal ve kent çevresi sakinlerinin sayısı %75 oranında azaltılmış olacaktır.**

Başlangıç Noktası 2020: Gıda güvensizliğinin yüksek olduğu kırsal alanlarda ve kent çevresinde yaşayan 1,1 milyon kişi.

Koşulluluk: Ulusal çabalarla kırsal alanlarda ve kent çevrelerinde yaşayan ve gıda güvensizliği yüksek olan kişilerin oranı %60'a, uluslararası işbirliği ile de %75'e kadar düşürülecektir.

Tanım: Bu eylemler, gıdanın bulunabilirliğini, erişimini ve kullanımını iyileştirmeyi amaçlayan kamu politikaları, programları ve kapsamlı projelerin uygulanması yoluyla kırsal alanlarda ve kent çevresinde gıda güvensizliği yüksek olan kişi sayısının azaltılmasını mümkün kılacaktır. Bolivyalıların gıda güvenliğini ve bağımsızlığını geliştirecek stratejik eylemler; iklim değişikliğinin önemli etkileri karşısında dengeli yaşam sistemlerini gözeterek uygulamalar yoluyla küçük, orta ölçekli, topluluk ve hassas yerli köylü üreticilerin dayanıklılığını ve uyumunu

geliştirmek ve güçlendirmek. Bu hedef aynı zamanda ekonomik geliri artırarak ve böylece üreticilerin yaşam kalitesini yükselterek aşırı yoksulluk kategorisindeki üretici sayısının azaltılmasına doğrudan katkıda bulunmaktadır.

Bu çok boyutlu eylemler, üretimi artıracak, verimi yükseltecek ve iklim değişikliklerinden kaynaklanan olumsuz iklim olaylarının neden olduğu kayıpları azaltacak üretken altyapıya daha fazla yatırım yapılmasını gerektirecektir. Aynı şekilde, uygulanacak bu üretken altyapı, üretim ve ürün dönüşüm maliyetlerini optimize edecek, gerekli üretim araçlarını güvence altına alacak ve iç ve dış pazarlarda rekabet gücünü artıracaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Katkı: Bu hedef, 1, 2, 3, 8 ve 12 sayılı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına katkıda bulunacaktır.

(sayfa 30) **Hedef (27): 2030 yılına kadar tarım arazilerinin %100'ünün tapulandırılması tamamlanacak ve kadınların arazi kullanım haklarının en az %43'üne sahip olması sağlanacaktır.**

Başlangıç Noktası 2020: 641 bin (%31) kadın tanımlanmış yasal arazi kullanım hakkına sahiptir. *Koşulluluk:* Ulusal düzeyde gösterilecek çaba ile ulusal arazi tapulama hedefinin %100'üne ulaşılabilecektir.

Tanım: Kırsal kesimdeki kadınlar, ülkedeki toplam kadın nüfusunun %40,4'ünü temsil etmektedir. Tarımsal üretim görevlerinin birçoğunu yerine getirmektedirler ve üretim görevlerinin birçoğundan sorumlu oldukları için mevcut iklim değişikliği ortamında daha da önemlidirler. Toplumsal cinsiyet konusu son yıllarda, kadınların farklı bölgesel siyasi ve karar alma mekanizmalarına siyasi katılımıyla daha da güç kazanmıştır. Tanımlanan hedef, ulusal düzeyde üretken arazi mevzuatını % 100 oranında tamamlamaktır; araziye erişim, arazinin düzenlenmesi ve tapulandırılması, üretime elverişli arazinin dağıtımının ve yeniden dağıtımının garanti altına alınması ve arazi piyasasının düzenlenmesi süreçleri yoluyla yasal arazi kullanım hakkına sahip kadınların oranı % 43'e yükselecektir. Çok büyük arazilerin (latifundia) önlenmesi ve arazi kullanım haklarının teknik güvenliğinin kadınlar lehine garanti altına alınması.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Katkı: Bu hedef, 3, 5, 8, 10 ve 16 sayılı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına katkıda bulunacaktır.

(sayfa 36) **Uygulama Rehberi**

Koordinasyon mekanizmaları sektörler arası, çok düzeyli ve çok paydaşlı işbirliğinin temelini oluşturacak, koordinasyon kanallarını üretici sektör, akademik sektör, yerli ve aborjin köylü uluslar ve halklar, gençler, kadın örgütleri ve genel olarak sivil toplumla bütünleştirecektir.

Bölüm 7: Ulusal Katkı Beyanının Adil Geçiş Zorunluluğu ile Uyumlu Hale Getirilmesi

Paris Anlaşmasının hedeflerine ulaşılması için iş dünyası da dâhil olmak üzere büyük bir ekonomik ve sosyal dönüşüme ihtiyaç vardır. Küresel ekonominin tamamen karbonsuzlaştırılması, geniş işçi kesimlerinin bir sektörden diğerine geçişini gerektirecek, bu da emeğin coğrafi dağılımını ve tüm toplulukları etkileyecektir. Adil bir geçiş, bu değişimin mümkün olduğunca adil ve kapsayıcı olmasını ve ilgili işçilerin katılımını teşvik etmesini; haklarına saygı duymasını, korumasını ve yerine getirmesini ve kimseyi geride bırakmamasını sağlayacaktır. Paris Anlaşmasının giriş bölümünde, çalışanlar için adil bir geçişin ve insana yakışır iş ve kaliteli işlerin yaratılmasının zorunlu olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Ulusal iklim taahhütlerinin yerine getirilmesi ve herkes için insan haklarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli politika ve tedbirlerin toplum genelinde desteklenebilmesi için, Ulusal katkı beyanının işgücünün adil bir geçiş sürecine katkıda bulunması büyük önem taşımaktadır.

Tavsiye 7-1: Ulusal katkı beyanında işçi haklarına saygı gösterilmelidir

Çalışma hakları, herkesin özgürlük, eşitlik, güvenlik ve saygınlık koşulları altında insana yakışır ve üretken iş imkânlarına sahip olma fırsatlarını teşvik ederek sosyal adalete katkı sağlar. Devletler, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından kabul edilen ve yaygın olarak onaylanan "temel sözleşmeler" paketi aracılığıyla ortak asgari uluslararası standartları taahhüt etmişlerdir³². Bu ortak standartlar, örgütlenme özgürlüğünün ve toplu pazarlık hakkının etkin bir şekilde tanınmasını, her türlü zorla veya zorunlu çalıştırmanın ortadan kaldırılmasını, çocuk işçiliğinin etkili bir şekilde ortadan kaldırılmasını ve ayrımcılığın sona erdirilmesini güvence altına alır. Ulusal katkı beyanları, işletmeler etkin bir şekilde düzenleyerek ve ulusal iklim politikalarının öngördüğü ekonomik dönüşümün işgücü üzerindeki olası orantısız etkilerini ele almak için özel tedbirler olarak işgücü haklarının yerine getirilmesine katkıda bulunmalıdır.

Tavsiye 7-2: Ulusal Katkı Beyanları sosyal diyalog temelinde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır

Üçlü sosyal diyalog, ekonomik ve sosyal politikayla ilgili ortak çıkarları ilgilendiren konularda hükümet, işveren ve işçi temsilcilerinin yer aldığı bir karar alma şeklidir. İşçiler ve onların meşru temsilcileri de dâhil olmak üzere, çalışma hayatındaki ana paydaşlar arasında fikir birliği oluşturulmasını ve demokratik katılımı teşvik eder. Çalışanların görüş ve ihtiyaçlarının ekonominin karbonsuzlaştırılması sürecinde gerektiği gibi dikkate alınmasını sağlamak için, Ulusal katkı beyanlarının planlanması ve uygulanması sırasında sosyal diyalog teşvik edilmeli ve sendikaların oynadığı önemli rol dikkate alınmalıdır.

Tavsiye 7-3: Herkes için adil geçiş sağlanmalıdır

Düşük karbon ekonomisine adil geçiş, hiç kimsenin geride kalmamasını ve gerileyen sektörlerdeki çalışanların insana yakışır iş ve geçim kaynakları bulabilmesini sağlayacaktır. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği gibi gelişmekte olan sektörlerin istihdam ihtiyaçları, iklime zarar veren sektörlerden uzaklaşmanın bir sonucu olarak işlerini kaybedebilecek olanlara iş fırsatı sunabilir; ancak, bunun için bu işçilerin yeşil ekonomideki işlere erişebilmelerini sağlamak için yeterli politikaların, planların ve yeniden eğitim fırsatlarının mevcut olması şarttır. Ulusal katkı beyanları herkes için yeterli sosyal koruma tedbirlerinin

³² [ILO'nun web sitesinde](#) bu Sözleşmelerin ve Tavsiyelerin bir listesi yer almaktadır.

sağlanması da dâhil olmak üzere, herkes tarafından erişilebilir ve çalışanlara herhangi bir yük getirmeyecek şekilde yeniden eğitim sağlamalıdır.

Yol Gösterici Sorular

- Ulusal katkı beyanında, **gençler ve savunmasız durumdaki insanlar da dâhil olmak üzere insana yakışır iş ve kaliteli işlerin yaratılmasına yönelik** planlara değiniliyor ve bunlar yer alıyor mu?
- Ulusal katkı beyanında, özel sektörün etkin bir şekilde düzenlenmesi de dâhil olmak üzere, temel işçi haklarına saygı gösterecek, bu hakları koruyacak ve yerine getirecek tedbirler alınması taahhüt ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanı planlanırken **sendikalar ve işçilere danışıldı mı?**
- **Sendikaların ve işçilerin** Ulusal katkı beyanının uygulanmasıyla ilgili **katılımcı süreçlere dâhil olmalarını** sağlayacak mekanizmalar var mı?
- Ulusal katkı beyanında kapsayıcı **sosyal diyalogların önemi kabul ediliyor ve diyalog çağrısında bulunuluyor mu?**
- Ulusal katkı beyanında, **işgücünün yeniden eğitimi ve adil geçiş taahhüt ediliyor mu?**
- Ulusal katkı beyanında, iklim eyleminden etkilenen **toplulukların haklarını yerine getirecek** süreçler tesis ediliyor mu?
- Ulusal katkı beyanı, herkes için sosyal korumayı güvence altına alarak **iklime dayanıklılığı inşa etme ve adil geçiş sağlama** çağrısında bulunuyor mu?

Önemli Uluslararası Belgeler:

[ILO'nun çalışma yaşamındaki ilkeler ve haklarla ilgili on bir temel belgesi Philadelphia Bildirgesi \(1944\)](#)

[Herkes için Çevresel Açıdan Sürdürülebilir Ekonomilere ve Toplumlara Doğru Adil Bir Geçiş için ILO Kılavuz İlkeleri \(2015\)](#)

Örnek Devlet Uygulaması

BMİDÇS'ye Sunulan Ulusal Katkı Beyanından Alıntılar

Şili

Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı

(sayfa 24) **Sosyal Bileşen: Şili'nin Ulusal Katkı Beyanının Güncellenmesi ve Uygulanmasında Adil Geçiş ve Sürdürülebilir Kalkınma**

[...] Buna ek olarak, adil geçiş kavramının dâhil edilmesi ve benimsenmesi, küresel ve ulusal hedeflerle uyumlu iddialı bir Ulusal katkı beyanının uygulanması için elverişli bir koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Esasen adil geçiş, hem sürdürülebilir hem de kapsayıcı ekonomik kalkınma için kamu ve özel yatırım fırsatlarını belirleyen eylem odaklanan geleceğe yönelik bir çerçevedir. Adil geçiş, iklim değişikliği, insan hakları, çalışma standartları ve kapsayıcı büyümeye ilişkin küresel konsolide çerçevelere dayanmaktadır.

(sayfa 25) **Şili'nin ulusal katkı beyanında adil geçiş ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin sosyal bileşenin uygulanması**

Bu ulusal katkı beyanı, adil geçiş ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin sosyal bileşene dayanmaktadır. Uygulamanın yeterli olmasını sağlamak için, her bir taahhüdün belirlenmesi, uygulanması ve

izlenmesinde aşağıdaki kriterler dikkate alınacaktır:

[...] b) Adil geçiş: Esas olarak enerji üretim matrisinin karbonsuzlaştırılmasına odaklanılarak, en kırılgan kesimlerin zorlukları ve ihtiyaçları analiz edilecek, bu kapsamda düşük karbonlu ve iklime dirençli bir ekonomiye adil geçişle ilgili yükümlölükler tanınacak, bunlara saygı gösterilecek ve teşvik edilecektir.

(sayfa 27) **Ulusal katkı beyanının güncellenmesi ve uygulanması için sosyal bileşenin uygulanmasına ilişkin taahhütler**

- Sosyal Bileşen 1) Ulusal katkı beyanının güncellenmesi, ayrıntılı hale getirilmesi ve uygulanması süreçlerinde Bölüm 3.2'de [Şili'nin ulusal katkı beyanında adil geçiş ve sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bileşeninin uygulanması] belirtilen kriterlerin uygulanmasının sağlanması
- Sosyal Bileşen 2) Bölüm 3.2'de belirtilen kriterlerin uygulanmasını ölçmek, raporlamak ve doğrulamak için bir mekanizmanın oluşturulması.
- Sosyal Bileşen 3) 2021 yılına kadar, enerji matrisinin karbonsuzlaştırılması sürecinde en savunmasız kişilerin haklarını koruyan "Adil Geçiş Stratejisi" geliştirilmesi ve vatandaşların bu stratejinin tasarlanmasına ve uygulanmasına aktif katılımının sağlanması.

YARDIMCI KAYNAKLAR

İNSAN HAKLARI MESELELERİNİN İKLİM EYLEMİNE VE DAHA ÖZEL OLARAK ULUSAL KATKI BEYANINA DÂHİL EDİLMESİNE İLİŞKİN KAYNAKLAR

İnsan Hakları ve İklim Değişikliği

- [Key Messages on human rights and climate change](#)
OHCHR
- [Online Course: An Introduction to Climate Change and Human Rights](#)
UN CC e-Learn with OHCHR
- Daha fazla kaynak için lütfen aşağıdaki linke gidin:
<https://www.ohchr.org/en/climate-change/information-materials>

Ulusal Katkı Beyanlarında İnsan Hakları

- [Derechos Humanos y perspectiva de género en las contribuciones nacionalmente determinadas \(NDC\) en América Latina](#)
AIDA
- [The Integration of Human Rights in the Nationally Determined Contributions in Asia-Pacific to the Paris Agreement on Climate Change](#)
Raoul Wallenberg Institute (RWI) ve Stockholm Environment Institute (SEI)

İşçi Hakları

- [User's manual to the ILO's Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all](#)
Uluslararası Çalışma Örgütü
- [Scorecards: NDCs - #JustTransition for Climate Ambition](#)
Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu
- [Workers need action on climate change: The ABCs of NDCs](#)
Uluslararası Nakliye İşçileri Federasyonu

Halkın Katılımı

- [Civil Society Engagement for Ambitious NDCs](#)
Bund
- [Stakeholders Participation Guide: Supporting stakeholder participation in design, implementation and assessment of policies and actions](#)
Initiative for Climate Action Transparency
- [Civil Society Engagement in the NDC Review Process](#)
SLYCAN Trust
- [Integrating action for climate empowerment into nationally determined contributions: a short guide for countries](#)
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)
- [Making Climate and Environment Policies for & with Children and Young People](#)
UNICEF
- [Progress Report: NDCs and Inclusivity](#)
UNDP Climate Promise

Toplumsal Cinsiyet

- [Gender and national climate planning - Gender integration in the revised Nationally Determined Contributions](#)
International Union for Conservation of Nature (IUCN)
- [Building Gender-Responsive NDCs](#)

NDC Partnership

- [Gender Equality in National Climate Action: Planning for Gender-Responsive Nationally Determined Contributions](#)

BM Kalkınma Programı (UNDP)

- [Gender Analysis and NDCs: Short Guidance for Government Stakeholders](#)

UNDP NDC Destek Programı

- [Gender and Climate Change Analysis of Intended Nationally Determined Contributions \(INDCs\)](#)

WEDO

Yerli Halkların Hakları

- [Nationally Determined Contributions in Asia: Are governments recognizing the rights, roles and contributions of Indigenous Peoples?](#)

Asia Indigenous Peoples Pact (AIPP), Forest Peoples Programme (FPP)

- [Sink or swim: How Indigenous and community lands can make or break nationally determined contributions](#)

Forest Declaration Assessment

- [Recognition of Indigenous Peoples in Nationally Determined Contributions](#)

International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA)

- [Indigenous Peoples and Local Community Tenure in the INDCs](#)

Rights & Resources Initiative

Arazi Kullanım Hakkı

- [The CLARA Guide to Nationally Determined Contributions](#)

Climate, Ambition, Land, and Rights Alliance (CLARA)

- [Beyond Commitments: how can NDCs contribute to forest governance and resilient local communities?](#)

FERN